

KATILIM BANKACILIĞINDA LİKİDİTE YÖNETİMİ VE YENİDEN YAPILANDIRMA İÇİN YENİ BİR SİSTEM; ETL, KARZ-I HASEN FONU VE BEREKET CEZA VE DAYANIŞMA SANDIĞI

Temel HAZIROĞLU^a

TKBB, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru: 17 Temmuz
2022

Kabul: 22 Aralık 2022

JEL Sınıflandırma:

Q01

G21

O16

Z12

Anahtar Kavramlar:

Katılım Bankacılığı,

Faiz, Teverruk,

Zihinsel Hicret,

Katılım Felsefesi,

Yenilenme,

ETL,

Karz-I Hasen,

Dayanışma Sandığı

ÖZ

Yaklaşık otuz beş yıldır Türkiye’de faizsizlik ana ilkesi ışığında faaliyet gösteren katılım bankacılığında likidite yönetimi ve fon kullandırma sonucu oluşan alacaklarda yaşanan gecikmeler için birçok yöntem denenmiş ancak pek netice alınamayınca yoğun olarak teverruk işlemleri devreye girmiştir. Teverruk işlemleri ile sorun çözüldü gibi görünmesine rağmen meselenin meşruiyet ve iktisadi boyutu tam olarak açıklığa kavuşmamış ve bu durum sürekli tartışılır olmuş ve faizsizlik algısı zayıflamıştır. Konvansiyonel bankalardaki nakit işlemlerine çok benzeyen teverruk işlemleri katılım bankacılığı ilke ve standartları açısından revize edilip disipline edilmesine rağmen tartışmalar bitmemiş, endişeler kalkmamıştır. Bu makalenin amacı, yeni bir zihin ve iktisat üzerinden katılım felsefesi ışığında likidite yönetimi ve tahsili gecikmiş alacaklar için faizsizlik ilkesi açısından daha uygun ve meşru olduğu düşünülen ve katılım bankalarında likidite yönetimi ve yeniden yapılandırma konusunda yeni bir sistem olarak Enflasyona Endeksli TL (ETL), Karz-ı Hasen Fonu ve Bereket Ceza ve Dayanışma Sandığı modelleri üzerinden bir çözüm arayışı sunmaktır.

<https://doi.org.tr/10.54863/jief.1144667>

^a **Sorumlu Yazar:** Danışma Kurulu Üyesi, TKBB, E-posta: thaziroglu@hotmail.com, : <https://orcid.org/0000-0002-8745-4018>

Kaynak göster: Haziroğlu, T. (2023). Katılım Bankacılığında Likidite Yönetimi ve Yeniden Yapılandırma İçin Yeni Bir Sistem; ETL, Karz-I Hasen Fonu ve Bereket Ceza ve Dayanışma Sandığı. *İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi*, 9(1), 37-79, <https://doi.org.tr/10.54863/jief.1144667>

A NEW SYSTEM FOR LIQUIDITY MANAGEMENT AND RESTRUCTURING IN PARTICIPATION BANKING; ETL, QARDH AL-HASAN FUND AND BEREKET PUNISHMENT AND SOLIDARITY FUND

Temel HAZIROĞLU^b

PBAT, Türkiye

ARTICLE INFO

Article history:

Received: Jul 17, 2022

Accepted: Dec 22, 2022

JEL Classification:

Q01

G21

O16

Z12

Keywords:

Participation Banking,

Interest

Tawarruq

Mental Emigration,

Philosophy of Participation,

Renewal

ETL

Qardh-al Hasan

Solidarity Fund

ABSTRACT

Participation banking in Turkey, which has been operating according to the main principle of being interest-free, many methods have been tried for liquidity management and delays in receivables resulting from the use of funds for nearly thirty-five years, but the results were not much promising and tawarruq kicked in. Although the problem seems to have been solved with tawarruq, the legitimacy and economic dimension of the issue has not been fully clarified and this situation has been constantly debatable and the perception of interestlessness has weakened. Although tawarruq transactions, which is very similar to cash transactions in conventional banks, has been revised and disciplined in terms of participation banking principles and standards, the discussions are not over and the concerns have not been raised. The aim of this article is to present the Inflation Indexed TL (ETL), Qard-al Hasan Fund and Blessing Penalty and Solidarity Fund models as a solution to a new system for liquidity management and restructuring in participation banks, is considered more appropriate and legitimate in terms of interest-free principle for liquidity management and overdue receivables in light of the philosophy of participation through a new vision.

<https://doi.org/tr/10.54863/jief.1144667>

^b **Corresponding Author:** Advisory Board Member, PBAT, E-mail: thaziroglu@hotmail.com :
<https://orcid.org/0000-0002-8745-4018>

To cite this article: Haziroğlu, T. (2023). A New System for Liquidity Management and Restructuring In Participation Banking; Etl, Qardh Al-Hasan Fund And Bereket Punishment And Solidarity Fund. Journal of Islamic Economics and Finance, 9(1), 37-79, <https://doi.org/tr/10.54863/jief.1144667>

© IZU International Research Center for Islamic Economics and Finance. All rights reserved.

GİRİŞ

Bu çalışmada öncelikle yeni zihin yeni iktisat üzerinden tarihi ve sosyoloji bir değerlendirme yapılacak ve “yeni bir dünya mümkündür” umuduyla tevhide eksende insanlık ufku genişletilmeye çalışılacaktır. İslam iktisadi perspektifinde ve bütüncül bir çerçevede katılım bankalarının yaptıkları faaliyetler esnasında karşılaştıkları bazı meseleler ele alınıp tartışılacak ve bunlara ilişkin yeni açılımlar denenecektir. Katılım bankalarında yaşanan likidite yönetimi ile tahsili gecikmiş alacaklar meselesi ve bunlara ilişkin geliştirilen model önerileri kritik edilecek ve buradan hareketle bugün hem ülkemizde hem de dünyada gündeme gelen ve katılım bankalarında çok yoğun olarak kullanılan teverruk işlemleri masaya yatırılacak ve bu işlemler katılım bankacılığı ilke ve standartları açısından analiz edilecektir.

Bu çerçevede finansal işlemlerde ve değer korumada referans değer olarak daha önce başka bir makalede teklif ettiğimiz **Enflasyona Endekli Türk Lirası (ETL)** önerisi üzerinden likidite yönetimi ve yeniden yapılandırma konusunda yeni bir sistem gündeme getirilecektir. Bu meyanda katılım bankacılığında zaman zaman yaşanan ve önemli bir mesele olan likidite yönetimi konusunda yeni bir öneri olarak **Karz-ı Hasen Fonu** modeli bir örneklik üzerinden açıklanacaktır. Hemen akabinde ise fon kullandırma sonucu oluşan donuk alacakların yeniden yapılandırılması için yeni bir yöntem olarak **Bereket Ceza ve Dayanışma Sandığı** modelinin bir örneklik üzerinden kurulması denenecektir.

Faiz sorunu

Faiz, ödünç işleminde ve alışverişte karşılığı bulunmayan hakiki ve hükmi bir fazlalıktır. “Faiz” kelimesinin Arapça karşılığı “riba”dır. “Riba” kelimesi ise “fazlalık, nema, artma, çoğalma, yükseğe çıkma, serpilip gelişme” gibi manaları muhteva etmektedir (Özsoy, 1995). Bu çerçevede riba özetle “hem bir şeyin kendi içinde bulunan hem de iki şey arasında mukayeseden doğan fazlalığı ifade eder.” İslam hukukunda faiz yani “riba”, “borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla yahut borç ilişkisinden doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vade tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır.” Dolayısıyla menfaat sağlayan her borç verme işlemi faizdir. İster ödünç ister başka bir mübadele işlemlerinden kaynaklansın, sermayedeki haksız bir şekilde meydana gelen artış faizdir.

Faiz; insanlığın son semavi kitabı Kur’an’da ve onun hayata uygulaması olan Sünnette son derece net ifadelerle yasaklanmış hatta lanetlenmiştir: “Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, alışveriş de faiz gibidir, demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişini helal, faizi

haram kılmıştır...” (Bakara 2/275). “Altına mukabil altın, gümüşe mukabil gümüş, buğdaya mukabil buğday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz aynı evsafa, aynı ölçüde ve hemen mübadele edilmelidir. Her kim fazlalık verir veya alırsa muhakkak ribaya sebep olmuş olur. Mübadele edilecek metalar farklı ise peşin olmak kaydıyla istediğiniz gibi mübadele edebilirsiniz.” (Müslim, Musakat 80; Ebu Davud, Buyu’ 12).

Faiz aynı zamanda Hristiyanlık ve Musevilikte de yasaklanmıştır: “Geri alacağımızı umduğunuz kişilere ödünç vererseniz, bu size ne övgü kazandırır? Günahkârlar bile verdiklerini geri almak koşuluyla günahkârlara ödünç verirler. Ama siz düşmanlarınızı sevin, iyilik yapın, hiçbir karşılık beklemeden ödünç verin. Alacağımız ödül büyük olacak.” (Luka İncili, 6:34-35). “Kardeşinden faiz ve kâr alma. Tanrı’ndan kork ki, kardeşin yanında yaşamını sürdürürebilsin. Ona faizle para vermeyeceksin. Ödünç verdiği yiyecekte kâr almayacaksın.” (Tevrat, Levililer, 25:36-37).

Bütün semavi dinlerde yasaklanmış olan faizin, tarihsel olarak insanlara ve toplumlara verdiği zararlarla ne kadar insanlık karşıtı bir sorun olduğu maddi sonuçları itibarıyla ortaya çıkmıştır. Faiz, sadece dinler tarafından değil birçok felsefeci ve bilim adamı tarafından da topluma zararlı görülmüş ve eleştirilmiştir. Bu konuda, bütün servet edinme yolları arasında doğaya en aykırı olarak faizi gören felsefenin kurucu babalarından Aristoteles’in yaklaşımı son derece ilginçtir: “Faizcilikten de pek çok nefret edilir ve bu nefret tamamıyla haklıdır; çünkü faiz, paranın adına var olduğu şeyin bir ürünü değil, paranın kendisinden çıkan bir kazançtır. Para bir değiş tokuş aracı olması için düşünülmüştür, faiz ise paranın kendisindeki bir artışı gösterir. Faizden, bir tahıl ürünü ya da hayvan yavrusuymuş gibi kazanç diye söz ediyoruz; çünkü, her canlı benzerini doğurur, faiz de paradan doğan paradır” (Aristoteles, 2011:23).

Faiz, rizikoya katlanmadan para sahibinin başkasının ürettiğinden aldığı paydır. Paranın vadeli ticaretinden elde edilen, üretimle alakası olmayan, başkalarının zararına yol açan ve tekelleşmeye neden olan haksız kazançtır. Güçlüyü haklı konuma getiren her türlü tekele fırsat veren, onların kendi menfaatlerini diğer insanlara zorla, hile ve baskı ile kabul ettirmelerinin önünü açan, kendilerinin de bir bakıma despot ve tağut haline gelmelerine sebep olan zulüm aracıdır (Ersoy-Hazıroğlu, 2019:45). Velhasıl faiz/riba; yoksulun, ihtiyaç sahibinin imkanlarını daraltılıp sermaye sahibine transfer ederek dengeyi ve mizanı bozan, toplumsal eşitsizliği derinleştiren, bir takastaki fazlalıktan öte ekonomi politik bir toplumsal yıkıma neden olan ve güçlünün lehine yapılan her şeyi mubah gören bir anlayışın adıdır.

Ticaret ile faiz/riba bazen karıştırılır. Oysa ticaretle mal ve hizmet alışverişi söz konusu iken, faizde emek de üretim de meta alışverişi de yoktur, doğrudan doğruya yattığı yerde paradan para kazanmak vardır. Faizi meşru görenler, parayı meta olarak değerlendirenlerdir ve bu durum her şeyi metalaştıran kapitalist zihniyetin bir ürünü ve uzantısıdır. Hiçbir şekilde üretim ve ticaretin söz konusu olmadığı faizin nihai sonucu eşitsizlik ve adaletsizlik üreten bir tefeciliktir. O yüzden parayı meta gören ve onun üzerinden faizli kredi düzeni kuran sistem, güçlünün zorda olan güçsüzü yakalayıp onu daha da güçsüz hale getirip aradaki farkı yani eşitsizliği derinleştiren, "...Mallar, ta ki içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir şey (devlet) olmasın..." (Haşır 59/7) genel ilkesine aykırı olan, büyük kara sermayenin insanı ve doğayı kendine yabancılaştırmayı, soymayı ve tüketmeyi hedefleyen bir sistemdir.

İşte tam da bu noktada insanların ve toplumların aleyhine işleyen bir borçlandırma sistemi gündeme gelmektedir. Böylece faizin yukarıda bahsedilen yıkıcı, bölücü, sınıflara ayırıcı ve ifsat edici etkisi bu borçlandırma sistemi ile iyice açığa çıkmaktadır. Artık burada ihtiyaç sahibine borç verme söz konusu değil onu bir şekilde faizli borçlandırma, bu suretle kapitalizme ve egemenlerine bağımlı hale, hatta köle durumuna getirme söz konusudur. Bu suretle tüm toplumların aleyhine işleyen ve bütün dünyayı etkisini altına alan bu borçlandırma sistemi insanları nefes alamaz ve hakkaniyetle yaşayamaz bir atmosfere itmektedir. Öyle ki insanlar hızla ve artarak borçlanmakta, borçlandıkça da eli kolu bağlanmakta ve kişilerin hayatı ve ailesi bu faizli borç altında ezilmekte ve insanlar adeta kendine yabancılaşmaktadır. Zira ihtiyaç kısılacına giren insanlar gerçekten yapmak istemedikleri şeyleri gönüllü olarak yapmak durumunda kalmakta ve tam bir kendine yabancılaşmak yaşamaktadırlar (Rosa, 2021:98).

İhtiyacımız olan şey yabancılaşmamış bir yaşamın neye benzeyeceği hakkında eksiksiz bir açıklamadır. En korkutucu meselenin dünyanın "sessizleşmesi" ile benlik ve dünya arasındaki ilişkinin "sağlıklı" olduğuna eminim (Rosa, 2021:109).

Her şeyden önce, "borç verme" ile "borçlandırma" ayrı zihinlerin ve ayrı dünyaların işlemleridir. Zira borç (karz) vermede, ihtiyacı olanın durumu esastır ve o karşıdan "ödünç" alarak işini görmekte iken, borç veren de insani ve iktisadi dayanışmanın güzel bir örneğini sergileyerek mutlu olmaktadır. Borçlandırmada ise, borç verenin tutumu belirleyicidir ve o karşıyı "faizle borçlandırarak" kendine bağlayıp egemenliğini artırmakta iken, borç alan da iyice zor duruma düşerek mazlumlaştırılmaktadır. Öyle ki, borçlandıran diğer bir deyişle kreditor kendi sermayesini faiz, rant dürtüsü ile

değerlendirmeye çalışırken aynı zamanda kreditor olarak hakimiyetini pekiştirmenin yollarını aramaktadır.

Buyuk sermayenin tipik karakteri, herkesi borçlandırarak kendine bağlamaya ve topluma egemen olup devlet olmaya çalışmaktır. Oysa servetin elden ele dolaşıp devlet olmasını engellemek insaniliğin ve hakkaniyetin en temel yasasıdır. İşte bundan dolayı söz konusu bu “borçlandırma tuzağı”nı aşacak meşru, adil ve insani bir “borç verme sistemi” kurulması öncelikli ve acil bir ihtiyaçtır.

Geçmişte ve günümüzde faizsiz finans kuruluşları:

Para vakıfları ve katılım bankaları

Faizsiz bankacılık denince akla ilk olarak Osmanlı para vakıfları gelir.

Sözlükte “durmak, durdurmak, alıkoymak” anlamındaki vakıf kelimesi terim olarak “bir malın maliki tarafından dini, içtimai ve hayri bir gayeye ebediyen tahsisi” şeklinde özetlenebilecek hukuki bir işlemlle kurulan ve İslam medeniyetinin önemli unsurlarından birini teşkil eden hayır müessesesini ifade eder (Günay, 2012).

Bilindiği gibi para vakıfları diğer vakıflardan farklı olarak paranın kendisinin değil de gelirinin vakfedildiği kurumlardır. Burada para tüm vakıflarda olduğu gibi ebedi olarak vakfedilir. Gelirleri kuruluş amacı doğrultusunda; camilerin bakım onarımına, fakirlere, eşme yapımına, Kur’an okutulması gibi ticari olmayan tamamen hayır kurumlarına, belediye hizmetlerine, sosyal güvenlik ve yardımlaşmalara, eğitim hizmetlerine tahsis edilmiştir (Ceylan, 2020:421). Para vakıflarının kurulmasına neden ihtiyaç duyulduğu, yapılan uygulamaların nasıl bir süreç takip ettiği üzerinde düşünülecek ve ders alınacak bir konudur.

Para vakıfları hukuk tarihinde iki açıdan tartışma konusu yapılmış; birincisi taşınır mal sayılan paranın tahsis edilmesi ile kurulup kurulamayacağı, ikincisi de kurulan vakfa tahsis edilen paranın nasıl işletileceğidir. Tahsin zcan’ın Üsküdar şer’iye sicillerine dayanarak yaptığı çalışmalara göre, Kanuni döneminde Üsküdar’daki para vakıflarının yaptığı 3.992 işlemin %92,69’u (3.422 tanesi) muameleyi şer’iye (bey’l-ine) yoluyla, %4-5 kadarı vefaen satış (bey’bil-vefa) ve kiralama şartıyla satış (bey’bil-istiğlal) yoluyla, %2’si (74 tanesi) karz-ı hasen yoluyla yapılmıştır. En yaygın olan muamele-i şer’iye işleminde, 100 lira ihtiyacı olan kimseye 110 liraya bir mal satılmakta, sonra aynı mal 100 liraya peşin olarak geri alınmaktadır. Bu tercihen nc bir şahıs araya konularak yapılmaktadır. Bazen de 100 lira dn para verilmekte yanı sıra bir mal 10 liraya satılıp hibe yoluyla geri alınmaktadır (Aydın, 2020:143).

Yine başka bir değerlendirme de şöyledir: Genelde %10-15 farkla yapılan işlemlerde hangi ifadeler kullanılırsa kullanılsın genelde maksat bir şekilde paradan para kazanmak olmuştur. Para vakıfları amaçları itibariyle toplumsal ve dini ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak kurulmuşlardır. Borç alanlar, borçlandıkları miktarı dini veya sosyal ihtiyaçlar için harcanmak üzere belirli bir “ekstra” tutar ile iade ederlerdi. Osmanlılar bu ekstra ilaveye faiz, riba demez onun yerine “istiglal” derlerdi. Görünüşte bir satış olarak anlaşılan ve bazılarınca “ekonomik faiz” olarak görülen istiglal, borçlunun alacaklıya satışı olarak varsayılır ancak gerçekte rehin bıraktığı bir menkulü teslim etmesi ve onu borcun genelde %10’u olan “kira” ile kullanabilmesidir. Borç ödendiğinde rehin bırakılmış olan mal iade edilir (Çizakça, 2017:53-54).

Neşredilen 100 ciltlik İstanbul Kadı Sicillerinde 83 kaydın kadınların ya borçlanmaları ya da borçlarını ödemeleri veyahut da alacaklıların vadesi gelen borçlarını kadınlardan talep etmeleri ile ilgili bilgiler içermesi ve özellikle Rumeli Livadya kadısının yüksek faizle, Tuzla kadısının vefaen satış ile borçlanmaları (Aydın, 2020:353-54) meselenin nereye kadar sirayet ettiğini göstermektedir. Para vakıfları, söz konusu şekli uygunluk verilen işlemler, murabaha görüntülü değişik ve çeşitli uygulamalar gibi maalesef meşru gibi gözükken muameleler ile uzun süre devam etmiş ve bu durum da yoğun tartışmalara neden olmuştur. Bunun halka yansımaları doğal olarak olumsuz olmuştur. Öyle ki halk arasında belli bir rakam verilir üzerine bir fark konarak geri alma yaygınlaşmış ve gittikçe olağan karşılanmaya başlanmıştır. Bu durum faiz olgusunun maalesef halk nazarında nispeten bir tür meşrulaşmasına neden olmuştur. Böylelikle Osmanlı döneminde, faiz sanki ribadan farklı bir şeymiş gibi bir algı meydana gelmiştir.

Osmanlı hukukçuları Çivizade Mehmed Efendi ile İbn Kemal’in meşruluğunu tartıştığı, Ebussuud Efendi ile İmam Birgivi’nin geliriyle birtakım sosyal hizmetlerin yapılmasını önceleyerek şekli uygunluk verdiği para vakıflarının, yaşanan süreçte ilke ve özenin zedelenmesi sonucu acı akıbet ile baş başa kalması hususu bir Mecelle maddesi ile ifade edersek son derece uyarıcı ve ders vericidir; “Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir” (Mecelle, 2).

Modern bankacılığın batıda 16. ve 17. yüzyılda başladığı bir dönemden çok önce 14. ve 15. yüzyılda para vakıflarının başlamış olması, hayırsever bankalar olarak toplumun finansman ihtiyacını karşılaması ve elde ettiği geliri kuruluş gayelerine uygun olarak sadece hayra harcaması azme değer bir çabadır (Ceylan, 2020:421). Ancak para vakıfları, yukarıda sıralanan söz konusu tereddüt yüklü işlemler, örgütsel yapılarında görülen aksaklıklar ve padişahlar tarafından sürdürülen merkezileşme eylemleri sebebiyle gerilemiş ve cumhuriyet döneminde de ortadan kalkmıştır. Demek ki, ne kadar iyi niyet

ve sosyal amaçlar gözetilerek kurulursa kurulsun hiçbir kurum kendine has özellikleriyle hayat bulamazsa yaşayamaz. Genellikle çok yoğun olarak öde değil de şekilde uygunluk olarak yola çıkan para vakıfları değerlerinden uzaklaşmış, toplumsal itibarını kaybetmiş ve tarih sahnesinden çekilmiştir.

Hikayesi bir ölçüde para vakıflarına benzeyen katılım bankaları faizsiz bankacılık yapmak üzere kanun hükmünde bir kararname ile 1985 yılında özel finans kurumu adıyla kurulup faaliyete başlamış daha sonra da aynı adla 1999 yılında bankacılık kanunu kapsamına alınmıştır. Ancak süreç içinde isminden kaynaklanan sorunlar nedeniyle katılım bankacılığı kavramı gündeme gelmiş ve 2005 yılında bu ismi almıştır (Özsoy, 2012:90).

Katılım bankaları, konvansiyonel faizli bankaların yapmış oldukları üç ana faaliyeti kendi öz değerleriyle yerine getirirler. Bunlar; fon toplarken sabit bir getiri taahhüdünde bulunmayıp kar ve zarar ortaklığı yapmak, fon kullanırken nakit kredi vermeyip bir malı ya da hizmeti peşin alıp satmak ya da ortaklık yapmak, her türlü bankacılık hizmetinde asla faize bulaşmamaktır.

Bu niyetlerle yola çıkan faizsiz bankalar maalesef istenen neticeyi verememiş ve sürekli tartışılır olmuştur. Bunu sadece Türkiye'ye has bir durum olarak da görmemek gerekir. Zira tüm dünya bu tartışmalar yapılmakta farklı ekoller çerçevesinde şekillenen kurumlar (bankalar) kendi usullerince faaliyetlerini sürdürmektedirler. Meseleyi daha iyi anlamak için ekollere biraz yakından bakmakta fayda var.

Faizsiz bankacılık konusunda Malezya, Körfez, Londra ve Türkiye ekolü olmak üzere dört ekolden bahsetmek mümkündür. Malezya ekolü, ekonomik anlayışını daha çok batı eksenli kurmuş, pencere bankacılığını yaygın olarak kullanmaya başlamış ve modern tarzın yerele uygulanması üzerinden neşet etmiş bir ekoldür. Körfez ekolü, batının sermaye ve fon ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş, Körfez'de oluşan fonların ve petrodollarların transferi için geliştirilmiş, batı ile iç içe geçmiş, bütünsel bir ekoldür. Londra ekolü, batılı küresel sermayenin bizatihi kendisinin geliştirdiği, İslami hassasiyetleri olan kişi ve kurumların fonların ve varlıklarını toplamaya dönük, ciddi bir ahlak krizine sebep oluşturan bir ekoldür. Ancak bunlar, gerçek ve tam bir faizsiz bankacılık modeli olamaz. Özgünlük, kendilik ve bütünlük meselesi çok zayıf, İslam kaynaklı olmaktan ziyade İslam'a uyarlanmış olan bu ekollerin dışında yeni ve başka bir ekole ihtiyaç ortadadır. Gerçek faizsiz ve tam bir insani bankacılıktan neşet etmiş bu yeni ekole en yakın olan ülke tarihi ve sosyolojik olarak Osmanlı'nın bakiyesi olan Türkiye'dir (Hazıroğlu, 2017:256-262). Nitekim Türkiye ekolü; özgünlük, kendilik ve bütünlük açısından bağımsız bir ekol olma vasfını göstermeye ve hakkını kazanmaya yaklaşmıştır. İslam'a dayanma

meselesinde nispeten diğerlerine göre daha zihinsel olarak ileride olan, meşruiyet konusunda daha sistemik arayış içinde olan, diğer üç ekolden etkilenmiş, beslenmiş ve doğal olarak da onlardan izler taşıyan ancak yeni işaretler vermeye başlayan, yeni geliştirdiği “katılım bankacılığı” kavramı ile fark oluşturmuş olan Türkiye ekolü gittikçe gelişerek ve derinleşerek gelecek için umut vermeye başlamıştır (Haziroğlu, 2016).

Bütün bunlar bize şunu hatırlatmalıdır: İslam iktisadında da faizsiz bankacılıkta da hedef sadece para kazanmak, mülk edinmek değildir. Talebi meşru ve faydalı sahalara yöneltmek, üretimi arttırmak, verimi çoğaltmak, artan tasarrufu faydalı yatırımlara yatırmak, paylaşımı yaygınlaştırmak (Zaim, 1992:95) ve toplumsal fayda ile dayanışmayı çoğaltmaktır.

Yaşanan sorunlar ve teverruk

Katılım bankalarının kendine has ilkeleri ile faaliyetlerini sürdürdüğü süreçte yaşadığı en önemli sorunlardan biri likidite yönetimi iken diğeri de fon kullandırma sonucu oluşan alacaklarını zamanında tahsil edememesidir. Söz konusu bu iki sorun için bugüne kadar meşru ve uygun bir çözüm bulunamamıştır. Ancak çözüm arayışları sürmektedir.

Katılım bankaları süreç içinde borcunu ödeyemeyen müşteriler için geciken alacaklardan öncelikle borçluya kolaylık gösterme, “herhangi bir fark almama” tutumunu benimsemiş ve maalesef bu durum müşterilerin borç ödeme kabiliyetlerini zayıflatmış hatta dolaylı olarak ödememeyi dahi teşvik etmiştir. Bu suretle katılım fonu müşterileri ile katılım bankaları zarara uğratılmıştır. Bunun bir çözüm olmadığı zaman içinde çok net bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Daha sonra bir çözüm olarak söz konusu geciken alacakların “dövizle çevrilmesi” veya “altına çevrilmesi” seçenekleri uygulamaya konmuştur. Fakat bu kez müşteriler ile katılım bankaları arasında ciddi belirsizlikler oluşmuş, dövizde veya altında aşırı artış ya da düşüş yaşanması iki tarafı da değişik boyutları ile olumsuz etkilemeye başlamıştır. Bunların da uygun bir çözüm olmadığı anlaşılmış ve nihayetinde uygun ve kolay bir çözüm olarak teverruk gündeme gelmiştir. Gerçi teverruka alternatif ürün olarak kredi hacmi ile yapılandırma oranları doğrultusunda belirlenen kesintilerle oluşturulan yeniden yapılandırma tekafül fonu gibi (Sancar, 2019) önerileri sürülmüş ancak mesele bir türlü çözülememiştir.

Süreç içinde bir çözüm olarak ağırlığını artıran “teverruk işlemi” renk değiştirmiştir. Zira klasik teverruk kendi tarihi seyri içinde meşru görülerek önemli bir işlev görürken maalesef burada süreç son derece tartışmalı bir noktaya evrilmiştir. Öyle ki, aşırı rekabet, hedef baskısı, fazla para kazanma

hırsı vb. nedenler bu kurumları ve çalışanlarını kontrol edilemez bir noktaya itmiştir. Bu suretle sistem ruhsatlar ve hileler üzerinden yoğun olarak sulandırılmıştır. Böylece şeklen klasik teverruk şartlarını taşıyor gibi gözükten organize teverruk gündeme gelmiş ve adeta tek bir are gibi bu alanı işgal etmiştir. Daha da düşündürücü olan ise organize teverrukun kurumsal bir hale gelmesinin ötesinde diğer fon kullandırma yöntemlerine göre daha karlı ve avantajlı hale gelmesi ve zorda olan müşteriler için ise daha maliyetli ve rahatsız edici bir boyut kazanmasıdır.

Klasik teverruk ile organize teverruk uygulamalarına yakından bakmadan önce teverruk kelimesinin kökenine ve süreç içinde aldığı hale bakmakta bir yarar var. Teverruk, nakit para elde etmek amacıyla bir malı vadeli olarak satın alıp bunu satıcıdan bir başkasına alış fiyatından daha düşük ve peşin bedelle satma işlemini ifade eder. Sözlükte “basılı dirhemler” gümüş para anlamında verik kelimesinden türeyen teverruk önceleri sadece gümüş para talebini ifade ederken daha sonra altın ve kağıt para talebini içerir hale gelmiştir (Cebeci, 2016).

Klasik teverruk işlemi şöyle yapılmaktadır: Nakit ihtiyacı olan bir kişi, akit şartlarına riayet etmek koşuluyla;

1. Nakit temin elde etmek amacıyla bir emtiayı vadeli olarak satın almakta,
2. İlk satıcısından başka birine yani üçüncü bir şahsa peşin olarak satmaktadır.

Böylece nakde ihtiyacı olan kişi paralanarak nakit ihtiyacını gidermektedir (TKBB Danışma Kurulu, 2019b).

Bu işlem fakihler tarafından ağırlıklı olarak caiz görülme özelliğini korumaktadır. Zira bu işleminde vadeli satın alınan emtia ilk satıcısından başka birine satıldığı için hileli satıştan ayrı bir muamele ortaya çıkmaktadır.

Ancak iyi niyet ve klasik teverrukun caizliği ile başlayan süreç zamanla organize piyasaları gündeme getirmiş ve adeta organize teverruk tek bir çözüm yolu gibi görülmeye başlanmıştır. Böylece katılım bankaları değişik şartlar ve gerekçelerle bir şekilde Londra metal borsasından organize teverruk işlemleri yapmaya itilmiştir. Ve süreç içinde bu işlemlerin ağırlığı artmaya başlamıştır. Oysa şeklen meşru gibi görülen, reel ve ticari olmayan bu muamelede bir dizi işlem ve kayıtlar neticesinde vadeli olarak alınan emtia ilk satıcısına dönmekte ve bir tür faizli nakit finansman sağlanarak vicdanlar yaralanmaktadır.

Organize teverruk işlemi uygulamada şöyle yapılmaktadır: Katılım bankası, nakit ihtiyacı olan müşterisinin talebiyle;

1. Uluslararası piyasadan bir emtiayı bir aracı vasıtasıyla peşin olarak satın almakta,
2. Aldığı bu emtiayı üzerine kar ilave ederek müşterisine vadeli olarak satmakta,
3. Sonrasında ise müşterinin vekili olarak tekrar aynı piyasada bu emtiayı başka bir aracı vasıtasıyla peşin olarak satmakta,
4. Bu peşinatla müşterisinin geciken borcu kapatılıp vade farkı ile oluşan yeni ve artırılmış tutar ile müşteri yeniden borçlandırılmakta, diğer bir deyişle borç yeniden yapılandırılmaktadır (TKBB Danışma Kurulu, 2019b).

Böylece müşterinin geciken borcu üzerine ilave edilerek uzatılmakta ve müşteri de zaman kazanmaktadır. Ancak burada çok önemli bir mesele vardır: Birinci aracı vasıtasıyla alınan emtia ikinci aracı üzerinden satılıyor gözükse de hem gerçek piyasada her an değişen fiyata sahip olan bu emtianın fiyatı o gün sabitlenmekte hem de akşamleyin birinci ve ikinci aracılar arasında ödenen para ile emtia takas edilmekte ve sonuçta her iki aracı da sabahki haliyle ertesi güne taşınmaktadır. Kaldı ki, söz konusu bu aracılardan sahiplerinin aynı olup olmadığı da tam olarak bilinmemektedir. Oldukça hızlı gerçekleşen bu işlemler sonucunda nakit ihtiyacı olan istediği nakdi elde ederken vadeli ve daha yüksek bir bedelle emtia satın aldığı katılım bankasına borçlanmaktadır. Bu süreçte nakit ihtiyacı olan müşteri olduğu halde bütün işlemler bu finansmanı sağlayacak olan katılım bankası tarafından yürütülmektedir.

Ayrıca bazen katılım bankası bizatihi kendisi için de organize teverruk işlemine başvurabilmektedir. Ters teverruk da denen bu işlemde katılım bankası kendi finansman ihtiyacını gidermek ya da kendisi veya müşterisinin elindeki fazla likiditesini değerlendirmek amacıyla bunu yapmaktadır (Bayındır, 2012:160). Burada krediyi kullanan katılım bankası yatırımcıdan vekalet almakta, sonrasında onun adına borsadan emtia satın alıp üzerine kar koyup kendisine vadeli olarak satmakta ve ardından başka bir aracı vasıtasıyla söz konusu emtiayı alındığı piyasaya geri satmaktadır. Bu işlemler katılım bankasının likidite yönetimi açısından fon ihtiyacı olduğunda böyle yapılırken, fon fazlası olduğunda da bu fonun değerlendirmesi açısından yapılmaktadır.

Bu arada alternatif olarak gündeme gelen, ülke içinde teverruk fonksiyonunu icra edecek Londra metal borsasına benzer yerli bir piyasanın kurulması önerisi, sadece tarımsal ürünlerle sınırlı kalmadan yapılabilir ve İslam ülkeleri nezdinde sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilirse olumlu bir adım olabilir. Ancak nispeten iyi görünmesine rağmen bu öneri tam anlamıyla yeterli ve uygun

olmayacaktır. Zira gerçek ve klasik teverruk Şartlarını zorlayacak ve belki de iğneyecek bir süreç burada da karŐımıza çıkabilecek hatta böyle bir teŐebbüs meŐruluđu tartıŐılan bir uygulamanın daha fazla kurumsallaŐmasına yol açabilecektir. Kaldı ki, içeride ihtiyacı karŐılayacak bir emtia piyasası oluşturmak ülke leği açısından da son derece zordur. Buna ilave olarak katılım bankalarının gıda vb. emtia piyasasına bu tarzda yoğun miktarda girmeleri (zellikle temel ihtiyaç maddeleri olan buğday, arpa vb. maddelerin toptan alıŐveriŐe konu edilmesi) yanlıŐ ve çarpıtıcı yorumların oluŐmasına ve sonuçta bu kurumların yıpratılmasına, itibarlarının düŐürülmesine neden olabilecektir.

Velhasıl çok tartışmalı bir işlem olan teverruk, acil nakit ihtiyacının karŐılanması amacıyla geçici are olarak önerilmekte (akır, 2018:195), ancak kurumun ihtiyaçlarını karŐılayamamasına, müŐterilerinin zarar etmesine ve faaliyetlerinin kesilmesine sebep olacak derecede likidite kıtlığı yaŐandığında kullanılmalıdır denilerek sınırlandırılmaktadır (AAOIFI FFS, 2015:746). Dolayısıyla bu ürüne, sadece acil ve zorunlu durumlarda uygunluk verilirken hemen ardından alternatif meşru yöntemler geliştirilmesi için de çalıŐmasının altı çizilmektedir (TKBB Danışma Kurulu, 2019b).

Katılım bankaları sadece para kazanmak için değil bunun da ötesinde gerçek ticareti finanse etmek, ortaklık ve yatırım yapmak, retini desteklemek amacıyla kurulmuŐtur. Bu kurumların kendi nakit ihtiyacı için klasik teverruk yapmaları bir yere kadar anlaşılabilir bir Őeydir. Ancak katılım bankalarının başkalarının nakit ihtiyacı için, zorunlu durumlarda da olsa, teverruk işlemlerine aracılık yapmaları onları emeksiz ve risksiz kazanca sürüklemekte, faizli bankalara yaklaŐtırıp onların kötü bir kopyası olarak faizli kredi veren bir konuma itmektedir. Bu suretle “her kopya aslını güçlendirir” misali faizli bankaları güçlendirmekte, kendilerini yozlaŐtırıp zayıflatmaktadır. Kaldı ki, katılım bankasının başka birinin ihtiyacı için teverruk işlemine aracılık yapması bir bakıma nakit krediye aracılık yapması anlamına gelmez mi? Bu hangi ticari amaca hizmet eder?

Sonuçta teverruk işlemleri hangi biçim ve Őartlarla yapılırsa yapılsın bunun faizli iŐlemlere benzemesi deđiŐmeyecektir. Hele hele organize teverruk işleminde reel bir mal alışverişi yoktur. Onun yerine özünden uzak, Őeklen meşru bir görüntü verilerek tek bir irade ile mürekkep bir sözleşme yapılarak bir tür hem faizle borç verilmiŐ/alınmış hem de hile yapılmıŐ gibi bir görüntü vardır. IŐin açıkçası organize teverruk gerçek bir teverruk olmaktan çıkmıŐ ve kötü para iyi parayı kovar misali meşru ve uygun ürünleri ikinci plana iter, sistemin geleceğini sabote eder hale gelmiştir. Bu durum sistemin kendi özgünlüğü açısından da “faizsizlik ilkesi” açısından da kabul edilebilir bir durum değildir. Zira alıŐveriŐe konu olan mal dönüp dolaşıp tekrar ilk

sahibine geldiğinden dolayı “Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır,” ilkesi mucibince işlem sakıncalı bir hal almaktadır. Velhasıl organize teverruk, hangi şekil ve şartlar çerçevesinde olursa olsun kabul edilebilir bir çözüm olmaktan uzaktır ve bir göz boyama ve aldatmacadan ibarettir.

Netice itibariyle, bir kişi veya kuruluşun kendi nakit ihtiyacı için kurallarına uygun olarak doğal bir piyasada olmak kaydıyla teverruk yapması caizdir. Ancak katılım bankalarının nakit ihtiyacı olan müşterileri için teverruk yapmaları, bunu bir para kazanma aracına dönüştürmeleri uygun değildir. Ayrıca bu kurumların Londra metal borsasında organize teverruk işlemi yapmaları asla doğru ve meşru değildir. Kaldı ki, Londra üzerinden yapılan organize teverrukun, doğrudan o borsada değil de buranın dışında kaydi olarak yapıldığı da unutulmamalıdır. Bu durumu, “Zaruretler yasak (memnu) olan şeyleri mubah kılar ve zaruretler kendi miktarınca takdir olunur,” ruhsatlarının arkasına sığınarak meşrulaştırmaya çalışmak hiç de uygun bir tutum olmadığı gibi aynı zamanda zihinsel üretim konusunda tembellektir. Oysa asıl olan “yapılan işleri fıkha uydurmaya çalışmak değil, fıkha uygun işler yapmak”tır.

Zihinsel hicret ve katılım felsefesi

Modernizm ve onun başını çektiği Batı'nın etkisiyle dünyanın geldiği nokta ve yoğunlaşan eşitsizlikler herkesi derin derin düşündürmelidir. Zira gelinen bu aşama insanlığın kaldıracığı, vicdanların onaylayacağı bir hal değildir. Görünen o ki katıksız bir madde uygarlığı olan Batı uygarlığına hangi açıdan bakarsanız bakın, karşınıza hep bu maddileşmenin dolaysız sonuçları çıkacaktır, (Guenon, 1979: 117).

“Batı'nın her tarafta saldırı halinde olduğu inkar edilemeyecek bir gerçektir. Bunun etkisi, önce, (zorla veya ticaret aracılığıyla veya diğer ülkelerin doğal kaynaklarını ele geçirerek) kolayca sızdığı maddi alanda hissedildi. Şimdi bu süreç daha da geliyor. Her zaman kendi inançlarını başkalarına da zorla kabul ettirmek tutkusuyla yapıp tutuşan Batılılar, kendi gelenek düşmanı ve maddeci tavırlarını başka insanlara da kabul ettirmeyi bir dereceye kadar başaramışlardır. Bilinen anlamda istilalar insanların en fazla bedenlerini etkileyebildiği halde, bu son istila onların zihinlerini bulandırmakta, maneviyatlarını öldürmektedir. Üstelik, bir tür sızma, ikincisine zemin hazırlamakta, onun işini kolaylaştırmaktadır. Bu yüzden, Batı kendi etkisini her yerde sadece kaba kuvvetle kabul ettirmiştir,” (Guenon, 1979:144).

Bu noktada bazı batılıların da kabul ettiği şu gerçek hatırlanmalıdır: Amerika'nın, İngiltere'nin, Batının tarihlerinde çağ açan önemli olayları (iki dünya savaşı, sanayi devrimi, reformlar, batılı keşifler, Rönesans, Hıristiyanlığa geçiş vb.) herhangi bir Batı ülkesinin tarihi içinde

açıklayabilmek için kişinin düşüneneği en küçük birim bütün Hıristiyan Alemler'dir. Hıristiyan Alemler deyince Roma Katolikleri ve Protestan dünyasını -Papalığa bağlılıklarını ilan etmiş Roma Patrikliğinin taraftarları ile onu reddedenleri- anlamak gerekir (Toynbee, 1980:148).

Batılılar yabancı istilaya karşı direndikleri zaman bunun adına "vatanseverlik" denir, öve öve göklere çıkartılır da aynı şeyi Doğulular yapınca bunun adı "yobazlık" olur (Guenon, 1979:151). Batının farklılıkları ve özgür düşünceyi yok sayan bu mantalitesi ve her şeyi maddeleştirecek ve diğer insanları etkileyerek kendini ve söylediklerini adeta bilim ve gerçekmiş gibi sunması son derece manidardır. "Bilim adamları ve bilim filozofları, bilimi, bir zamanların Roma Kilisesi'nin Hıristiyanlığı savunduğu tarzda savunmaktadır. Kilisenin doktrini doğrudur, başka her şey putperest saçmalığıdır. Bir zamanların din adamlarının küfürlerle ve aşığılamalarla yüklü lisansı, bilimin bünyesinde yeni bir mesken bulmuştur," (Feyerabend, 1991:108). Bu fikirlerin geliştirilmesi için büyük paralar harcanmakta ve "bilim kilisesi" küresel emperyalist kapitalist sistemin sözümlerine ona meşruiyet otoritesi olarak sunulmaktadır. Gerçeği de saklamadan konuşacak olursak: bilim, diğer ideolojilere olan mukayeseli üstünlüğu sebebiyle değil ama "sahnenin pek işine gelir" bir tarzda düzenlenmiş olması sebebiyle hükümler sürmektedir.

Sadece manevi hakikatler üzere yaratıldığımızı, yaratılıştan bunlarla donatıldığımızı, yaşama biçimimizi onlara uygun kılmamızı bize hatırlatmak için inen "vahiy" ve insan ruhuna serpiştirilmiş veya insan ruhunda saklı ahlaki manaların tümünü bir araya getiren "fitrat" (Abdurrahman, 2020:58, 92) ve hakikatten hareketle, her şeyi olduğu gibi bilimi de istismar eden küresel emperyalist kapitalist sistem aşılabilir ve aşılmalıdır. Geleneğin özündeki manevi gücün maddi güce baskın çıkması ve onu dağıtması, ışığın karanlığı dağıtması gibi pekala mümkündür. Bu durumun aşılması, yalnızca katılım bankacılığının yeniden yapılandırılması için değil insani ve başka bir dünyanın yeniden oluşturulması için de gereklidir. Bu noktada yeni bir zemine taşınmaya, yeni bir özgünlük üretmeye ihtiyaç vardır.

Eğer insanlar modern dünyanın özünde yatan şeyin ne olduğunu gerçekten anlayacak olsalar, bu dünya o anda, orada ortadan kalkar. Çünkü onun varlığı, bilgisizlik gibi, sınırlı her şey gibi, tamamen olumsuz bir varoluş tarzıdır: Varlığını sadece geleneksel ve beşer üstü hakikatin inkarına borçludur (Guenon, 1979:157). O yüzden de kargaşanın, yanlışın ve karanlığın ancak geçici bir süre için galip gelebileceği, Hakkın gücü karşısında hiçbir şeyin sonuna kadar direnemeyeceği hatırlanmalıdır. Zira "Hak her şeyi fetheder."

Geçmişte İslam, Doğulu bir toplumu Batı saldırısına karşı çok güzel ayaklandırmış, Peygamber'in ilk takipçileri zamanında İslam, ülkeleri, bin yıl süren Helen egemenliğinden kurtarmışsa (Toynbee, 1980:201) bugün de bu kurtuluş umudu vardır. Meseleye tam olarak girmeden önce şu gerçekliğin altını çizmekte fayda var: Hakikatin de insanlığın da genel ilkeleri aynıdır ve daima da aynı kalacaktır. Dolayısıyla bir düşüncenin özgünlüğünü tayin eden şey, onun ebedi hakikatleri yeni bir ışık altında yeniden yorumlanması, yeni baştan formüle edilmesi ve bu suretle yeni bir fikri perspektifin oluşturulmasıdır.

Her şeyden önce bu eleştiri, analiz ve değerlendirmelerin ardından yeni bir düşünce sistematiği kurmanın, yeni ve başka anlayışı geliştirmenin ilk adımını atmak için hakikatten yani genel ilkeler vazedenden Kur'an'dan ve onun hayata uygulama örnekliği olan Sünnetten hareketle yeni bir "zihinsel hicret" yapmak gerekmektedir. Bunun çok kolay ve yapılabilir bir şey olmadığı açıktır ancak azme değer bir iş ve çaba olduğu da ortadadır.

Bilindiği gibi hicret, sözlükte "terk etmek, ayrılmak, ilgisini kesmek" anlamına gelen hecr (hicran) mastarından gelir ve "kişinin herhangi bir şeyden bedenlen, lisanen veya kalben ayrılıp uzaklaşması" demektir; ancak kelime olarak daha çok "bir yerin terk edilerek başka bir yere göç edilmesi" anlamında kullanılır. Terim olarak genelde hicret, gayri müslim ülkeden (darülharp) İslam ülkesine göç etmeyi, özelde ise Hz. Peygamber'in ve Mekkeli Müslümanların Medine'ye göçünü ifade eder (Önkal, 1998).

Ancak dünyanın ve insanlığın yeni teknoloji ve iletişim araçlarıyla geldiği bu noktada dünya adeta küresel bir köye dönüşmüş ve küçülmüştür. Dolayısıyla hicret kavramını gelinen bu noktada yeniden yorumlayıp bugün için onu yeni anlamlarla zenginleştirmek gerekmektedir. İşte tam da bu noktada "zihinsel hicret" gündeme gelmektedir. Böylece mevcut modern dünyaya teslim olmadan zihni olarak hakikat ekseninde başka bir dünyaya göç etmiş gibi yukarılara çıkmak ve orada düşünüp taşıyıp bir tez oluşturmak ve bu ideal tezi hayata hakim kılmak için tekrar mevcut dünyaya dönmek mümkündür. Ancak bu suretle bugün dünyaya egemen olan küresel emperyalist kapitalist sistem ve onun faiz esasına dayalı finansal dünyasına alternatif yeni tezler geliştirilebilir.

İnsanlığın ve dünyanın gidişatı karşısında tarihi ve sosyolojik gerçekler ışığında yeniden düşünmek; insanı, toplumu, dünyayı ve tabiatı yeniden anlamak ve yorumlamak, bu çerçevede yeni ve başka bir dünyaya kapı aralayacak özgün bir fikriyat geliştirmek anın en önemli sorumluluğudur. Herkesten öte bizatihi "hakikati ölçü alıp ondan beslenen hür ve bağımsız aydınlar" uhdesinde olan bu mesuliyetin temel zemini küresel kapitalizmin

her türlü dayatmaları ve etkileri karşısında yeni bir zemine “zihinsel hicret” etmek ve oradan hareketle önce kendimizle ve tarihimizle yüzleşmek, aldığımız dersle katılım felsefesi ışığında ve İslam iktisadı ekseninde bugüne ve bugünün insanına dokunan yeni açılımlar yapılabilir.

Zihinsel hicret, hayallere dalıp gerçeklerden uzaklaşmak, bastığımız yeri unutup kaosa sürüklenmek değildir. Hakikatten ve ahlaktan hareketle bir gelecek tahayyülü kurmak, içinde yaşadığımız gerçekleri ve koşulları gözeterek buraya ayak basıp tasavvur ettiğimiz geleceğe adım adım yol almaktır. Bu, yeni zihin yeni iktisat anlayışı ile hayatı bir bütünlük içinde kavrayarak işleri ele almak ve yoğun bir çabayla eyleyişler içine girmek anlamına gelir.

Her şeyden önce semavi dinlerin sonuncusu olan İslam’a bakışımızı dış etkilerden uzak ve kendi gerçekliğine uygun tazelememiz gerekir. Bu noktada Sezai Karakoç’un tarihi uyarısı son derece ufuk açııcıdır: “İslam, Batı medeniyetinden ayrı bir medeniyet olarak ele alınmadıkça gerçeğine varılamayacak bir realitedir. Kavramları, tanımları, deneyleri yine kendinden çıkarılabilir. Batı sınırlamaları ve muhtevalarıyla İslam realitesinin üzerinde yapılacak soyutlamalar, İslam’ı değil, ancak, batı doktrinlerinin İslam’ı nasıl gördüğünü ve gösterdiğini tespiti yarar” (Karakoç, 1987:10).

Her sistem gibi İslam da denge fikrine dayanır. Bu dengenin üç yönü vardır. Evrenin dengesi, insanın dengesi ve toplumun dengesi. İslam iktisadı ile ilgili bilgilerin yerleştirileceği çerçeveyi belirleyen en önemli unsurun adalet olduğunu görmek durumundayız (Tabakoğlu, 2013:79). Dünyaya hâkim olan küresel kapitalizmin kendini vazgeçilmez görüp insanlığın geldiği son nokta olarak sunması bizi aldatmamalıdır. Zira büyük sermayenin ortaya koyup dayattığı ekonomik anlayış, “yani bugünkü iktisat, kapitalizmin ürünüdür. Bu yüzden de ilim olmaktan önce bir ideolojiler yumağıdır. İktisat kitapları da aynı çizgi olarak ya kapitalist ya da yine Batı’nın bir “batıl mezhebi” olan Marksizm’in ideolojik yaklaşımlarını aksettirmekte, Batı ülkelerinin ihtiyaçlarını ele almaktadır” (Tabakoğlu, 2013:64).

Oysa bizim iktisadi ilişkilerini bir bütünlük içinde ele almamız aynı zamanda bütün dünyanın müntesipleri olarak yardımlaşma ve dayanışma içinde ve tam bir ortak olarak kalkınma ve gelişmeye yeni anlamlar yüklememiz gerekiyor. Bu noktada Ömer Lütfi Barkan’ın Orta Asyalı Türklerin Anadolu’ya gelerek yeni açılan veya boş bulunan toprakların üzerinde yapılan işleri bir “şenlendirme” olarak isimlendirmesi (Barkan, 2013:77) son derece yararlı bir kavrayış olabilir. Bu suretle gelişme ve kalkınma, eşitsizliklerin derinleştiren bir şey olmaktan çıkıp bütün insanları kapsayan bir

şenlendirmeye dönüşecek ve bu duygu, düşünce, coşku ve ruh ile büyük bir toplumsal zihin atılımının önü açılacaktır.

İslam iktisadı, her çeşit tekelden korunmuş olan hak merkezli dünya görüşüne dayanan insan doğasına uygun doğal bir sistemdir. İslam iktisadının temel ilkelerine dayanılarak inşa edilecek olan hak ve adalet eksenli ortaklık ekonomisi hem siyasi tekel konumunda olan sosyalist sistemden hem de iktisadi tekele dayanan kapitalist sistemden tamamen farklıdır. Bu sistemler tekel konumunda olan güçlerin ürettiği ve ayrıcalıklı konumlarını korumak için ayakta tuttukları insan doğasına aykırı ve egemenlerin ürettiği yapay sistemlerdir. İslam iktisadı, sosyal hayatta haklı olanı güçlü kılmayı hedefleyen ve hukukun üstünlüğünü esas alan ve nimet külfet paylaşımında adaleti tesis etmeyi amaçlayan fitri bir nizamdır (Ersoy-Hazıroğlu, 2019:71).

Dünya insan için yaratılmıştır. Bu dünyada en değerli varlık insandır. Her insan tüm niteliklerinden bağımsız (ırk, dil, din, mezhep, cins, renk, makam, mevki vb.) olarak diğer insanlarla eşit, kendine has ve biriciktir. Temel hak ve özgürlükler Tanrı'nın insanlara doğuştan bir lütfudur. Bu armağanlara hangi gerekçe ile yapılırsa yapılsın her türlü müdahale insana, hakka, adalete ve fitrata müdahaledir ve şirktir.

Katılım Felsefesi: İnsan Emeği ile Vardır

Dünya ve üzerindeki nimetlerden yararlanmak ve bunun için sürece katılmak herkesin en doğal hakkı ve görevidir. Bu hakkı kullanamayanların hakkı mahfuzdur. “İnsan ancak emeği ile vardır” hayat prensibi tam da bunu ifade eder. Allah'ın bu dünyada herkese rahmet etmesi olan Rahman sıfatının gereği tam da budur. İşte bütün bunlar fitri ortaklık ve emek üzerine bina edilmiş “katılım felsefesi” ile yaşamamız gerektiğinin açık bir işaretidir.

“Katılım felsefesi”, İslam düşüncesinin, İslam toplumunun ve İslam sosyolojisinin en temel ilkesi, en esaslı zihni dayanağıdır (Hazıroğlu, 2017:194). İnsanlığın ve dünyanın gidişatının ortada olduğu, insanlık materyalizmin ve modernizmin cenderesinde sıkışmış bulunduğu, insanın doğasından/fitratından uzaklaştırılmaya zorlandığı, “mallar, içinizde zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın” ilkesine rağmen dünyanın mülk olarak kapatılmaya çalışıldığı, neslin ve ekinin ifsat edildiği ve insanlık bayrağının yerlerde süründüğü bu zamanda katılım felsefesi insana dokunan ve onu hareketlendiren bir umuttur.

Gelinen bu süreçte iki stratejik yoldan bahsetmek mümkündür: ya küresel kapitalizmin hakim olduğu modern dünyada yer edinmeye çalışılacak ya da hakikatten, Kur'an ve Sünnetten hareketle yeni ve başka bir dünya tasavvur edilip inşa edilecek. Başka bir ifadeyle ya çağa ve modernizme ayak

uydurulacak ya da hakikat üzerinden yeniden doğulacak, insanlıktan neşet edilecek. İnsanlığın lehine olanın ikincisi olduğu açık ve nettir.

İşte bu çerçevede İslam ve ondan neşet etmiş İslam iktisadının bir yolu olan katılım ve ortaklığa dayalı katılım ekonomisi bugün için her ne kadar uygulanması zor görölse de ona götürücü yaklaşımlar ve süreçler her zaman her koşulda öncelik kazanmalı, ne olursa olsun umut tazelenmelidir.

Bütün bu gerekçelerle katılım bankalarına yakışan ve onlardan beklenen yaptığı işleri fıkha uydurmak değil fıkihtan neşet eden işler yapmaktır. Bu kurumların görevi faizli bankalara benzemeye çalışmak, onların ürünlerini bir şekilde taklit etmek değil “yeni bir dünya mümkündür” umudu üzerinden Kur’an ve Sünnetin en temel emirlerinden olan “faizsizlik ilkesi” ışığında yeni ve insani bir geleceği kurmaya ekonomik olarak öncülük etmektir. Küresel kapitalizmin cenderesine sıkışmış insanlığa nefes aldıracak alanlar açmaktır.

Bu arada günümüzde faiz konusunun acilen ele alınması, klasik fikhın imkanlarından da istifade edilerek faize yeni bir tanım yapılması gerekmektedir. Bu noktada daha işin başında faizin ne olduğu, arka planı ve tarihsel tecrübeden de istifade edilerek bugün hangi işlerin ve süreçlerin faiz doğurduğu açık ve net olarak tarif edilmeli, ivedilikle katılım bankacılığı ilke ve standartlarının ilk maddesi olması gereken “faizsizlik ilkesi standardı” ortaya konulmalıdır.

Kendine has ilke ve değerleriyle oluşan katılım bankacılığı, şüpheli ve toplumsal algıyı zedeleyen konvansiyonel bankacılık gibi nakit temin etme durumunda kalmamalı, onun yerine insana değer katıp onu aktifleştiren, reel üretimi ve yatırımı ateşleyen ve ticareti geliştiren katılımcı sürecin öncelenmesine katkı sağlamalıdır. Diğer yandan İslam ülkelerindeki bir sorunun Londra metal borsası üzerinden çözme kolaycılığının bir anlamda kendi yetersizliğini ilan etmek olduğunu ve dışarıya komisyon ödeyerek oraları teşvik etmenin ve güçlendirmenin ve kendi merkezini zayıflatmanın bir mana ifade etmediğini görmelidir.

Velhasıl, katılım bankacılığı kendisiyle yüzleşmeli, varlık nedeni ve altın kuralı olan faizsizlik ilkesine sahip çıkmalı ve katılım felsefesi ışığında kendisini yenilemenin yol ve yöntemlerini bulmalıdır.

Yenilenme ihtiyacı

Gelinen bu noktada mevcut durumu aşmak ve katılım bankacılığının önünü açmak için derin bir zihinsel dönüşüm yaşamak, güçlü bir yenilenmeye yönelmek, yeni açılımlar yapmak, yeni ve meşru çözümler bulmak şarttır.

Yenilenme ve yeni çözümleri tartışmadan önce katılım bankalarının bazı kalemlerini analiz edelim.

Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payları 2019 yılında toplanan fonlarda %6,7'den %8,4'e çıkarak %25 artarken kullanılan fonlarda %5,1'den %5,5'e çıkarak ancak %8 artmış olması son derece düşündürücüdür. Üstelik takipteki alacaklarının kredilere oranı da %5,2 olmuştur. Diğer yandan toplanan fonların kullanılma oranı bankacılık sektöründe %106 iken katılım bankalarında bu azalmış ve bir önceki yıla göre %96'dan %69 seviyesine düşmüştür (TKBB, 2019:114, 123). Bu durum gerçek ekonomi ve ticaretin desteklemesi açısından son derece üzücü ve ders vericidir.

Son dönemde geliştirilen yeni ürünler ve yapılan uygulamalar ile algısı iyice tartışılmaya başlanmış olan katılım bankacılığının kendisiyle yüzleşip bir yenileşme yapması ve kendisini yeniden yapılandırması için yeni bir düşünce sistematığı kurup yol alması gerektiği açıktır. Bu aşamada ülkemizde ve dünyada gittikçe daha fazla yer tutan katılım bankacılığının bir bütün olarak ele alınması onun felsefesi, teorisi ve uygulamaları ile kritik edilmesi önemli bir ihtiyaç olmakla birlikte, biz burada daha çok likidite yönetimi ve donuk alacakların yeniden yapılandırılması üzerinden yeni bir sistem kurmaya ve öneriler geliştirmeye çalışacağız.

Bugüne kadar katılım bankasının hem kendisi hem de müşterileri için likidite yönetimi ve tahsili gecikmiş alacaklar sorununa ilişkin geliştirilmeye çalışılan çözümler maalesef meseleyi tam olarak halledememiş yeni ve meşru alternatif çözüm arayışları sürmüştür. Bu meyanda, faizsizlik ilkesi esas alınarak tarafları mağdur etmeyecek, adalete ve eşitliğe uygun, dengeyi bozmayacak ve herkesin yaptığının karşılığını yani hak ettiğini alacağı bir iktisadi yaklaşım geliştirmek için zarar verme meselesi iyice netleştirilmelidir. Zira tüm toplumsal ilişkilerde olduğu gibi iktisadi ilişkilerde tarafların menfaatlerinin adil ve eşit bir şekilde teminat altına alınması, kimseye zarar verilmemesi ve zarar oluşursa bunun giderilmesi genel esaslardandır. Nitekim “Zarar vermek ve zarara zararla karşılık vermek yoktur” (İbn Mace, Ahkam, 17). Bu nedenle de “Zarar verme ve zarara zararla karşılık verme kabul edilemez. Zararın mutlaka giderilmesi gerekir” (Mecelle, 19-20).

İslam hukuku genel kurallarına göre maslahat çerçevesinde alacaklının da borçlunun da menfaatinin korunması ve onlara gelen zararın giderilmesi gerekir. Bu noktada finansman ilişkilerinde paranın değer kaybı yani satın alma gücünün azalması alacaklı olan taraf açısından bir zarar meydana getirdiğine göre bunun telafi edilmesi hukuki prensiplere uygun bir hüküm olacaktır. Bu durum aynı zamanda eşitliği ve denklığı sağlayacak ve borçlu

tarafının vicdanını da rahatlatacaktır. O yüzden değer kaybının ödenmesini istemek İslam'ın sosyal adaleti gerçekleştirme ve refahı toplumun tüm kesimlerine yayma hedefine uygun bir davranış olarak değerlendirilebilir. Üstelik bu davranış Kur'an ve Sünnette emredilen yardımlaşma ve dayanışma düşüncesinin toplumsallaşıp bir kültüre dönüşmesine de katkı sağlayabilir.

Zarar verme konusunda enflasyon etkisinin göz önünde bulundurulması ve bunun oluşturduğu haksızlığın da giderilmesi gerekir. Zira “borçlunun borcunu geciktirmesi nedeniyle -paranın değer kaybetmesi gibi bir sebeple- alacaklı zarara uğrarsa borçluya sadece enflasyon oranında zarar tazmin ettirilir” (DİYYK, 2018:501). Ayrıca “alacaklar tahsil edilirken, borçlar ödenirken enflasyon farkının da ödenmesi gerekir. Aksi halde alınan borç eksik ödenmiş, alacaklının hakkı yenmiş olur. Enflasyon oranında fazlalık faiz değildir. Mesela birine yüz lira ödünç verseniz, alt ay sonra enflasyon yüzde otuz olduğu için 130 lira alsanız bu otuz liralık rakam fazlalığı faiz değildir, alt ay önce verdiğiniz paranın -satın alma gücü bakımından- eşit karşılığıdır” (Karaman, 2021). İşte bütün bunlar adaletin ve eşitliğin sağlanması ile hakkaniyetin gerçekleşmesi noktasında enflasyona endeksli bir yaklaşımın geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Velhasıl, enflasyonun olduğu ortamlarda para üzerinden yapılan bir karz akdi esnasında, geri ödeme yapılırken vade dönemindeki enflasyon farkının karz alınan miktar üzerine ilave edileceğinin kararlaştırılması meşrudur. Karz akdi esnasında, ödeme vadesine kadar geçen sürede enflasyondan dolayı oluşan değer kaybının ödeneceğinin kararlaştırılması karşılıksız bir fazlalığı şart koşmak anlamına gelmez. Bilakis karz anında alınan miktarın aynı değerle geri ödenmesini temin etmeyi sağlaması bakımından hakkaniyete daha uygun bir yoldur. Ayrıca bu durum vade sonunda ödenecek miktarın belirsiz bırakılması anlamına da gelmeyip esasında alınan para miktarıyla ödenecek miktarın birbirine eşitlenmesi ve alınan paranın gerçek değerinde geri verilmesini temine yönelik bir uygulamadır (TKBB Danışma Kurulu, 2019).

“Kim güzel bir işte aracılık ederse, ona o işin sevabından bir pay vardır. Kim de kötü bir şeyde aracılık yaparsa, ona da o kötülükten bir pay vardır. Allah her şeyi gözetip karşılığını verir” (Nisa, 4/85). Bu müjdenin ışığında şimdi bir düşünce sistematığı çerçevesinde gündeme getirip önerdiğimiz modeli örneklerle açıklamaya çalışalım.

Enflasyona Endeksli Türk Lirası (ETL)

Para, her şeyden önce mübadele/takas/değişim, saklama/koruma ve ölçme/biçme aracıdır. Tarihin en büyük ve değerli para birimi olan “altın” bu fonksiyonları yerine getirmiş ve asırlarca tahtını korumuştur. Ancak tarihi ve geleneksel para birimi olan “altın” artık eski işlevini görmekten

uzaklaşmış, hatta para olup olmadığı dahi ciddi bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Çünkü başlangıçta altına dayalı olarak üretilmiş olan kağıt para gündeme gelmiş ve yeni tahtın sahibi gibi görünmeye başlanmıştır

Her ülke kendi parasını altına göre çıkarmayı sürdürürken 1944 yılında Amerika'nın Bretton Woods kasabasında yapılan bir anlaşma ile altın standardı resmen sona erdirilmiş, yeni bir sisteme geçilmiş ve sadece altına dayalı olarak ABD doları kalmıştır. Anlaşma ile 1 ons altın 35 ABD dolarına eşitlenmiş ve Amerika dış talep olduğunda doların altın karşılığını ödemeyi taahhüt etmiştir. Sisteme katılan ülkeler kendi paralarını dolara endekslemeyi ve kendi paralarında yapacakları kur ayarlamalarını %10 ile sınırlamayı ve bunun üzerindeki ayarlamaları uluslararası para fonunun (IMF) iznine ve denetimine açmayı kabul etmişlerdir.

Ancak bu durum 1971 yılına kadar gitmiş ve bu tarihten itibaren ABD kendi parası olan doları altına bağılı olmaktan çıkarmıştır. Böylece altın döviz standardı kalkmış ve yeni bir sürece girilmiştir. Bu kez 1963 yılından beri devam eden Özel Çekme Hakları (Special Drawing Rights=SDR) yine altına bağılı olarak 1971'de devreye girmiştir. Ancak 1974 yılında SDR'nin altınla ilişkisi tamamen kesilmiş ve sepet tekniği devreye alınmış ve Amerikan doları, Japon yeni, Alman markı, İngiliz sterlini ve Fransız frangından oluşan bir sepet sistemi başlamıştır. Böylece altına dayalı olmayan ve gittikçe değer kaybeden bir tür kâğıda dönen banknotlar dönemi başlamış oldu. Bu durum da doğal olarak gerçek paranın bızatıhi kendisi olan ve tarihsel olarak bunu en iyi şekilde yerine getiren altın için alarm zilleri anlamına geldi.

Son zamanlarda dijital kripto paralar özellikle de Bitcoin gündeme gelmiş ve adeta küresel rezerv paraya alternatifmiş gibi piyasaya sürülmüştür. Ancak bu kripto paraların arkalarında resmi bir makamın olmaması ve ciddi bir güven oluşturmaması bunların para olma özelliklerini zayıflatmaktadır. Sadece spekülatif yatırımcılar değil, ona para diyenler dahi onu yeni bir para olarak görmemiş, tam aksine ona aşırı kar hırsıyla yaklaşmışlardır. Sonuçta adeta varlığa dayalı olmayan spekülatif bir tür menkul kıymet ortaya çıkmıştır. Üstelik, kripto paraların meşruiyeti de tartışmalıdır. Bu konuda diyanetin görüşü nettir: Özünde ciddi belirsizlikler taşıyan, aldanma ve aldatma riski ileri düzeyde olan, dolayısıyla herhangi bir güvencesi bulunmayan ve kamuoyunda saadet zinciri olarak bilinen uygulamalar gibi belirli kesimlerin haksız ve sebepsiz zenginleşmesine yol açan dijital kripto paraların kullanımı caiz değildir (DİYK, 2017).

Süreç içinde altınla bağıını koparmış ve reel üretimle ilişkisi kalmamış olan kağıt paralar uluslararası güçlerin manipölasyonuna açık hale gelmiştir. Diğer yandan ise ülkelerdeki enflasyon artışları ile halkın devleti, onun da büyük

sermayeyi finanse ettiği bir zulüm çarkı oluşmuş ve böylelikle toplumlardaki dengesizlikler iyice çoğalmış ve geniş halk yığınlarının temel ihtiyaçlarının karşılanması neredeyse imkânsız hal almıştır. Bu gidişin de insanlığı sürükleyip getirdiği yer, büyük bir yoksulluk ve adaletsizlikler, derin ve yaralayıcı eşişsizlikler olmuştur. Yaşanan bu gerçeklikler ve dünyadaki koşullar, değişim ve kıymet ölçüsü olma özelliğini daha hakkaniyetle taşıyan yeni bir para birimi arayışını tetiklemiştir.

Enflasyon; para ve benzeri mübadele araçlarının alım gücünün azalması, borçluya karşı alacaklının hakkının erimesidir. Enflasyon, bir tür negatif faiz gibidir ve benzer sonuçlar doğurmaktadır. O yüzden de zulmün ve eşişsizliğin kaynaklarından biridir.

Zamanımızın en önemli problemlerinden biri şüphesiz enflasyonun diğer bir deyişle fiyatlar genel seviyesinin artması ve sonuçta paranın satın alma gücünün azalmasıdır. Parasal satın alma gücünün reel mal ve hizmet artışından daha hızla yükselmesi yani toplam talebin toplam arzdan fazla olmasıyla oluşan talep enflasyonu da olsa, üretim faktörlerindeki fiyat artışıyla oluşan maliyet enflasyonu da olsa toplumun genelinin etkilendiği açıktır.

Velhasıl üretim ve dağıtım şeklinde daha adil ve eşişlikçi olan, aşırı belirsizlik (garar) içermeyen, aldatma (tağrir) aracı olarak kullanılmayan, belli kesimlerin haksız ve sebepsiz zenginleşmesine neden olmayan yeni bir para birimi ihtiyacı açıktır.

O yüzden de içinde bulunduğumuz koşullar mali işlerde yeni bir para birimi oluşturmayı zorunlu kılmaktadır. En azından finansal işlemlerde yeni bir para sistemi kurmanın, bütün ülkelerin kendi paralarının kendi enflasyonlarına endekli olarak yeniden bir düzenleme yapmalarını gereği açıktır. İşte bu çerçevede kısa adı “ETL” olan “Enflasyona Endekli Türk Lirası” adıyla yeni bir para birimini başka bir makalede önermiştik (Haziroğlu, 2021).

Daha adil ve eşişlikçi bir değişim, kıymet ve ölçü birimi olma özelliği potansiyelini taşıyan yeni para birimi olarak ETL birçok meseleye çözüm üretmekle kalmayacak, enflasyon nedeniyle oluşan pek çok mağduriyeti kaldıracak ve aynı zamanda özellikle faiz hassasiyeti olan geniş halk yığınlarına da büyük bir rahatlama sağlayacaktır. Bu açıdan İşlam iktisadının bir uygulama modeli olan katılım ekonomisinin bir para birimi olarak kendini gösterecektir.

şimdi daha önce yeni bir düşünce sistematıği çerçevesinde geliştirdiğimiz ve finansal işlemlerde kullanılmasını önerdiğimiz ve Tüketici fiyat endeksini baz alarak adeta bir döviz gibi ele alıp günlük kur kur hesaplamasını matematiksel bir modelle yaptığımız ETL para birimi üzerinden katılım bankalarının

likidite yönetimi ve yeniden yapılandırma sorununa yeni bir yaklaşım sunmaya çalışacağız.

1. Karz-ı hasen fonu (khf)

Meseleye tam girmeden önce şu gerçekliği hatırlamakta fayda var. Tarihi süreçte altın ve gümüşün madeni para olarak kullanıldığı dönemden altına dayalı banknot (kâğıt) paranın piyasaya sürüldüğü döneme geçilmiş ancak gelinen bu noktada kâğıt paranın altınla bağı tamamen koptuğu için toplumun genel satın alma gücünü gösteren ve yüzlerce kalemde oluşan enflasyon oranı ile faiz ilişkisinin yeniden değerlendirmeye tabi tutulması büyük önem arz etmektedir. Bu noktada, enflasyonun olduğu ortamlarda para üzerinden bir borç (karz) akdi yapılması durumunda, alınan borcun vade döneminde oluşacak enflasyon farkına endekslenerek geri ödemesinin yapılacağına sözleşme esnasında kararlaştırılması hakkaniyete uygun görünmektedir. Dolayısıyla ödeme vadesine kadar geçen sürede enflasyondan dolayı oluşan değer kaybının ödeneceğinin kararlaştırılması karşılıksız bir fazlalığın şart koşulması anlamına gelmeyeceği gibi daha adil ve uygun olur. Bunun aksi yani alınan borcun satın alma gücünün korunmaması mağduriyet oluşturacağı için tersinden negatif faiz gibidir.

Katılım bankalarının en önemli sorunlardan biri likidite yönetimi meselesidir. Likidite yönetimi, değerini çok fazla kaybetmeden her an nakde çevrilebilmesi beklenen varlıkların yönetimidir. Katılım bankalarının kendi faaliyetlerini etkin ve verimli bir şekilde ifa etmeleri için nakitlerini ve çabucak nakde dönüşebilecek varlıklarını hem giriş çıkışları hem de pozisyonları açısından dengelemeleri ve bu çerçevede kendilerini koruyarak geleceğe taşıyacak bir yönetim mahareti göstermeleri beklenir.

Katılım bankalarının likidite yönetimi konusuna birlikte çözüm bulmaları ve kendi aralarında dayanışarak bu meseleyi halletmeleri esastır. Zira katılım bankalarının her işlerinde olduğu gibi likidite sorunlarını da öncelikle kendi aralarında gidermeleri kendi doğaları gereğidir. Zira bir değere bağlı kişi ve kurumların o değere uygun çözümlerle hayatlarını idame ettirmeleri bizatihi varlık sebeplerinin bir sonucu olup, aynı zamanda kendi sorumluluklarının da bir parçasıdır. Bu noktada “Kim, Allah’a güzel bir ödünç (karzı hasen) verecek olursa; Allah ona karşılığını kat kat verir. Ve ona, çok değerli bir mükafat da vardır,” (Hadid, 57/11) ilkesi ve “Sadaka on misliyle, ödünç para (karz) ise on sekiz misliyle mükâfatlandırılacaktır. Çünkü yoksul (ekseriyetle) yanında az çok para bulunduğu halde sadaka ister. Borç isteyen ise ihtiyacı sebebiyle talepte bulunur,” (İbn Mace, Sadaka, 19) açılımı çözüme önemli bir işarettir.

Karz, geri ödenmek üzere birine mal veya ödünç/borç verme demektir. Karz, Allah'a yakınlaşma (kurbet) anlamı içeren bir işlem olup karz alan açısından dünyevi, karz veren açısından uhrevi faydalar içerir (Apaydın, 2016). Karz-ı hasen (güzel borç), dinin en önemli rükünlerinden biridir. Hiçbir maddi menfaat düşünçesi gözetmeksizin sadece ve ancak Allah rızasını kazanmak ve insanların sıkıntısını gidermek amacıyla borç vermek ve borçlu darda ise ona kolaylık göstermektir. Diğer bir deyişle karz-ı hasen, güzel borç vermek ve verilen borcu güzelce tahsil etmek demektir. Karz-ı hasen olarak verilen bir borç karşılığında hiçbir gerekçe ve mazeret ileri sürülerek faiz, kâr payı, vade farkı vb. adlar altında bir fark alınmaz, alınamaz. Bugüne kadar gerçek anlamıyla ve değeriyle anlaşılammış ve hayat bulammış olan karz-ı hasen aslında kadim kültürde çoğu zaman infak ve sadakadan daha önemli olarak değerlendirilmiştir. Karz-ı hasen, insana ve insanlığa dokunma potansiyeli en yüksek umdelerden biri olarak aynı zamanda bugün insanlığın ihtiyaç duyduğu en önemli iktisadi dayanışma örneklerinden biri olarak kendini gösterecektir. Onu hayata aktaracak, sonsuza kadar yaşatacak ve insanlığa umut olarak sunacak bir çalışmanın yapılması, bir sistemin kurulması elzem ve önceliklidir.

Yitik hazinelerimizden biri olan böyle bir sistem hem borç vermeyi hem de borç ödemeyi kolaylaştıracak ve teşvik edecek bir şekilde kurulmalıdır. Zira karz-ı hasen borç verme ve borç ödeme bir bütünlük içinde hayat bulamazsa sadece sistem yıkılıp umut kaybolmayacak aynı zamanda bereket de gidecektir. Çünkü borçların vadesinde ödenmesi, verilen sözlere riayet edilmesi gerektiği yönündeki temel ilkenin bir gereğidir. Bu sağlanamazsa aynı zamanda İslam'ın toplumsallaşması ve bir umut olması da engellenmiş olacaktır.

Karz-ı hasen ile verilen borcun tarafların ortak rızasına bağlı olarak satın alma gücünün korunması esas alınarak daha başlangıçta kayıt altına almak birçok meseleyi halledecektir. Zira bu tutum karşılıksız bir fazlalığı şart koşmak anlamına gelmediği gibi belirsizliği de ortadan kaldıracaktır. Böylece bu uygulama ile borç veren belirsizlikten kurtulup rahatlayacak borçlu da önünü görecek ve ödeme kapasitesini harekete geçirecektir. Borç tutarının aynı değerle geri ödenmesini temin etmeyi hedefleyen bu uygulamanın adalete, hakkaniyete ve eşitliğe daha uygun olduğu da açıktır.

Burada bir meselenin altını çizmekte fayda var: Bugün dünyada ve Türkiye'de toplumların aleyhine işleyen bir borçlandırma sistemi egemendir. Biz biliyoruz ki, "borç verme" ile "borçlandırma" ayrı ayrı işlemlerdir. Borç vermede ihtiyacı olanın durumu esas iken borçlandırmada ise borç verenin tutumu belirleyicidir. Öyle ki, borçlandıran diğer bir deyişle kreditor kendi sermayesini faiz, rant dürtüsü ile değerlendirmeye çalışır. Aynı zamanda

kreditör olarak egemen olmanın yollarını arar. Büyük sermayenin tipik karakteri herkesi borçlandırarak kendine bağlamaya ve topluma egemen olup devlet olmaya çalışır. Oysa servetin elden ele dolaşıp devlet olmasını engellemek insaniliğin en temel ilkesidir. İşte bu yüzden dolayı söz konusu bu “borçlandırma tuzağı” aşılmalı “meşru ve adil bir borç verme sistemi” kurulmalıdır.

Dünyada özellikle de Malezya, Bahreyn, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri’nde olmak üzere faizsiz likidite yönetimi konusunda birçok yöntem kullanılmaktadır. Bunları; bankalar arası mudarebe, vedia (emanet), emtia murabahası (teverruk), vekalet yatırımı, rehin anlaşması, sat ve geri al vb. olarak sıralamak mümkündür. Bunlar merkez bankası gözetiminde bankalar arası olduğu gibi merkez bankası ile faizsiz bankalar arasında da kullanılmaktadır. Bunun yanında, likidite fazlası olan bankanın ihtiyacı olana borç vermesi ve daha sonra da ihtiyaç duyduğunda karşı bankadan önceden verdiği tutar ve süre ile orantılı olarak borç alması esasına dayanan tekaruz yöntemi de kullanılabilir (Kazancı, 2019).

Bu gerçekler ışığında mesele ele alınacak olursa katılım bankalarının likidite yönetimi konusuna öncelikle karz-ı hasen olmak kaydıyla aşağıdaki yöntemler kullanılarak bir çözüm bulmak mümkün olabilir:

1. İlk çözüm şekli, fon fazlası olan katılım bankası, diğer bir katılım bankasının fon ihtiyacını öncelikle “karz-ı hasen yöntemi” ile giderebilir. Ancak bu işlemde satın alma gücünün korunması anlamında oluşacak enflasyon oranına bağlı endeks esas alınmalıdır. Buna ilave olarak gerçek işlem maliyeti (operasyon giderleri vb.) de alınabilir.
2. Fon fazlası olan katılım bankası, diğer bir katılım bankasının ihtiyacını “kar ve zarara katılma hesabı açma yöntemi” ile giderebilir. Böylece bir taraf fon ihtiyacını giderirken diğer taraf fon yönetimi ihtiyacını karşılamış olur. Ancak likidite işlemlerinin büyüklüğü sebebiyle aynı miktarda proje üretmek zor olabilir.
3. Fon fazlası olan katılım bankası, diğer bir katılım bankasının fon ihtiyacını “vekalet dayalı kar ve zarara katılma hesabı açma yöntemi” ile giderebilir.
4. Katılım bankaları, kendi aralarındaki karz-ı hasen işlemlerini kaydedip bir sistem dahilinde ihtiyaçları önceliklendirecek bir “birikimli endeks yöntemi” geliştirebilirler. Bu suretle fon ihtiyacı olan katılım bankasının “tutar ve vade ile orantılı bir endeks” ile başka bir katılım bankasına borçlanması ve kendi fon fazlası olduğunda da aynı endeksle karşı tarafa fon temin etmesi imkânı sağlanmış olabilir.

5. Katılım bankaları, kendi aralarında varlığa dayalı faizsiz fonlar ile varlığa dayalı sukuk (kira sertifikası vb.) alışverişı yani “menkul kıymetler yöntemi” ile likidite ihtiyacını giderebilirler. Bu uygulamayı kendi aralarında yeterli ölçüde yapamazlarsa Merkez Bankası ve konvansiyonel bankalara başvurabilirler. Bunun için de Hazinesinin daha fazla TL cinsinden kira sertifikası ihraç etmesine ihtiyaç bulunuyor.

6. Fon ihtiyacı olan katılım bankası, ihtiyacını “Merkez Bankası üzerinden enflasyona endekli bir oran ya da kar ve zarara katılma hesapları yöntemi” ile giderebilir. Burada Merkez Bankasının tüm bankalar ile oluşacak enflasyon oranına endekli TL üzerinden fon alıp verebileceği bir sistem kurulabilir. Ancak mekanizma reel faiz marjı üzerine kurulu olduğu için buna sıcak bakmayabilirler.

7. Fon ihtiyacını olan katılım bankası ihtiyacını “konvansiyonel bankalar üzerinden enflasyona endekli bir oran ya da kar ve zarara katılma hesapları yöntemi” ile giderebilir. Ancak konvansiyonel sistem enflasyon üstünde reel faiz getirisi ile çalıştığı ve hedefinin maksimizasyon olduğu düşünöldüğünde bunun çalışması çok zordur.

8. Katılım bankaları fon ihtiyaçlarını ülke içinde giderme imkânı bulamazlarsa bütün İslam ülkelerinin merkez bankalarının iştirakiyle oluşacak “Küresel (Mega) Merkez Bankası üzerinden faizsizlik ilkesine uygun bir yöntem” ile giderebilirler.

Bu arada katılım bankalarının kendi boyutlarını aşan, daha yüksek tutarlı, sendikasyon türü ihtiyaçları gündeme gelebilir. Bu durumda katılım bankaları, her türlü meşru seçeneği bulma çabaları sonucu bir imkân çıkmaması halinde ve ancak o zaman “Zaruretler yasaklanan şeyleri mubah kılar, zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunur” (Mecelle, 21-22) ruhsatları çerçevesinde mecbur kalınan teverruka, bizatihi varoluğu etkileyen durumlarda başvurabilirler. Ancak bunun için, bu teverruk işleminin klasik teverruk şartları çerçevesinde olması, etkilenme boyutunu aşmaması, belli sınırlar ve şartlara riayet etmesi kaydı ile geçici olması kriterlerini taşıması gerekir.

Bu tür yeni yaklaşımların olması katılım bankalarının algılarını iyileştirecek, sorunlarını giderecek, işlerini bereketlendirecek, kendi meşruluk alanlarını güçlendirecektir. Aynı zamanda toplumsal ve finansal dayanışma örneği olarak faizsiz sistemin tahkim edilmesine, umudun tazelenmesine, toplumsallaşmanın güçlenmesine de hizmet edecektir.

Örnek 1

Karz-ı Hasen ile Borç Verme:

Borç verme veya alma konusunda bir dil ve üslup olarak ETL para biriminin kullanılması işleri kolaylaştıracaktır. A Katılım Bankası fon ihtiyacı olan B Katılım Bankasına altı aylığına 30.000.000 ETL borç vermiş olsun. Alınan ETL borcun geri ödemesi de iki taksit olsun. Şimdi hesaplamalara geçelim (buradaki ETL kur hesaplamaları, formüller, tablolar vb. bir önceki makale ile düşünülmelidir, Haziroğlu, 2021).

Borç Verme Günü:

Tarih: 15.09.2020, Tutar: 30.000.000 ETL, Vade: 6 ay,

Önce borç verme tarihi olan 15.09.2020'deki ETL kuru hesaplanmalı ardından da verilen ETL borcun TL karşılığı bulunmalıdır. Tarih 15.09.2020 olduğu için ETL kurunu hesaplamada formül 2a'yı kullanmak gerekiyor.

Formül 2a:

$$\text{ETL kuru} = \text{CY1OA} \cdot (1 + (\text{CY1OA} / \text{CY4OA} - 1) \cdot \text{CG} / 90) / 100$$

CY1OA(2020-08):472,61 ; CY4OA(2020-05):460,62 (Tablo 1)

$$\text{ETL kuru} = 472,61 \cdot (1 + (472,61 / 460,62 - 1) \cdot 15 / 90) / 100 = 4,7466$$

1 ETL kuru = 4,7466 TL

Borç tutarı: 30.000.000 ETL; TL karşılığı = 30.000.000 * 4,7466 = 142.398.000 TL

1. Taksit tarihi: 01.03.2021, Tutar: 15.000.000 ETL

2. Taksit tarihi: 31.03.2021, Tutar: 15.000.000 ETL

Birinci Taksit Tahsilatı:

Birinci taksitin vadesi 01.03.2021 olduğu için ETL kurunu hesaplamada formül 3'ü kullanmak gerekiyor.

Formül 3:

$$\text{ETL kuru} = \text{CY2OA} \cdot (1 + (\text{CY2OA} / \text{CY5OA} - 1) \cdot (30 + \text{CG}) / 90) / 100$$

CY2OA(2021-01):513,30 ; CY5OA(2020-10):487,38 (Tablo 1)

$$\text{ETL kuru} = 513,30 \cdot (1 + (513,30 / 487,38 - 1) \cdot (30 + 1) / 90) / 100 = 5,2270$$

1 ETL kuru: 5,2270 TL

$$15.000.000 \text{ ETL} = 15.000.000 * 5,2270 = 78.405.000 \text{ TL}$$

İkinci Taksit Tahsilatı:

İkinci taksitin vadesi ayın 31.03.2021 olduğu için ETL kurunu hesaplamada formül 2a'yi kullanmak gerekiyor.

Formül 2a:

$$\text{ETL kuru} = \text{CY1OA} * (1 + (\text{CY1OA} / \text{CY4OA} - 1) * \text{CG} / 90) / 100$$

CY1OA(2021-02):517,96 ; CY4OA(2020-11):498,58 (Tablo 1)

$$\text{ETL kuru} = 517,96 * (1 + (517,96 / 498,58 - 1) * 31 / 90) / 100 = 5,2489$$

$$1 \text{ ETL} = 5,2489 \text{ TL}$$

$$15.000.000 \text{ ETL} = 15.000.000 * 5,2489 = 78.733.500 \text{ TL}$$

Netice itibariyle:

Karz-ı hasen yoluyla 15.09.2020 tarihinde altı ay vade ile verilen 30.000.000 ETL tutarındaki borcun TL karşılığı 142.398.000 TL iken tahsil edildiğinde 157.138.500 TL (78.405.000+78.733.500) olmaktadır. Aradaki 14.740.500 TL tutarındaki fark faiz gibi bir fazlalığı değil paranın satın alma gücündeki kaybının telafisini sağlayan hakkaniyete uygun dengeleme değeridir.

2. Bereket ceza ve dayanışma sandığı (bcds)

Her şeyden önce şunu açıkça ifade etmek gerekir ki, katılım bankacılığının tam ve meşru bir şekilde faaliyet yapması ve faizsizlik ilkesinin hayat bulması ancak İslam iktisadi sisteminin tam ve bütün olarak hayat bulmasına, ondan neşet eden katılım ekonomisinin bütüncül olarak uygulanmasına bağlıdır. Zira iktisadın üç temel ayağı olan üretimde verimliliği, paylaşımada adalet ve eşitliği, tüketimde kanaatkarlığı hedef alan katılım ekonomisi, tüm insanlığı kucaklayan, dünyada ve üzerindeki nimetlerde herkesin hakkı olduğunu ileri süren, yeni ve adil bir dünya için yegâne alternatiflerden biri olarak ortada durmaktadır. Bu çerçevede ahlak, adalet, eşitlik ve katılımlı hayat esas alınmalı ve katılım bankaları bütün meselelerine bu perspektif üzerinden yaklaşmalıdır.

Bilindiği gibi, katılım bankaları topladıkları fonları kullandırmaları sonucu oluşan alacaklarını bazen tahsil edememe riski ile karşı karşıya kalabiliyor. Borcunu ödeyemeyen müşterilere bazı kolaylıklar gösterilse de beklenen olumlu sonuçlar maalesef alınamamış ve farklı yöntemler denenmeye devam edilmiştir. Ancak gelinen bu noktada mesele hala halledilebilmiş değildir. Zira ya tahsilatlar zamanında yapılamayıp katılma hesabı müşterileri ve

katılım bankaları zarara uğratılmakta ya da teverruk gibi tartışmalı yöntemler denenip meşruiyet krizi yaşanmaktadır. Dolayısıyla mevcut koşullarda katılım bankalarında yönetilmesi iyice güçleşen tahsili gecikmiş alacaklar sorunu için meşru ve uygun bir çözüm bulmak ve özgün bir yeniden yapılandırma yöntemi geliştirmek gerektiği açıktır.

Katılım bankaları, borçlarını vadesinde ödeme konusunda zorluk yaşayan müşterilerine kolaylık sağlamak üzere katılım bankacılığı ilke ve standartlarına uygun yöntemler bulma konusunda gayret göstermelidir (TKBB Danışma Kurulu, 2021). Bu noktada zorda olan müşteriler için öncelikle güzel borç (karz-ı hasen) çerçevesinde bir yaklaşım sergilenebilir. Bunun ilk adımı her iki tarafın da menfaatine uygun olan satın alma gücünün korunması anlamında borcun enflasyon oranına bağlı bir endeks ile uzatılmasıdır. Ancak bu durum çoğu zaman borçluların ödeme tutum ve davranışlarını gevşettiği için tam bir çözüm olmayabiliyor.

Dolayısıyla borçların vadesinde ödenmesini teşvik edip destekleyen bir modelin geliştirilmesi gerekir. Ancak bu, vadenin uzatılması karşılığında borç miktarında artırıma gidilmesiyle oluşan vade faizi gibi her türlü gayri meşru işlemlerden uzak olmalıdır. Bu model hem borçluya kolaylık sağlamak amacıyla ödeme vadesi uzatılan borç tutarının aynı değerle geri ödenmesini temin etmeyi hedefleyerek hakkaniyete uygun olmalı hem de müşteriye ödemeye sevk edip aynı zamanda katılım bankasının bu durumdan istifade etmesini engellemelidir.

Geciken alacaklar için başka bir çözüm de başlangıçta sözleşmeye koymak kaydıyla, borçların vadesinde ödenmemesi durumunda belirli bir tutarı caydırıcı bir müeyyide olarak gecikme cezası adıyla tahsil etmek, ancak alınan bu tutarın enflasyon oranının ve alacağın tahsili için zorunlu olarak yaptığı masrafların üzerindeki kısmından yararlanmamak, bu miktarın dışında kalan tutarı borçluya iade etmek ya da hayır işlerinde kullanmak şeklinde olabilir (TKBB Danışma Kurulu, 2021). Böylece caydırıcı bir müeyyide olarak alınan gecikme cezası katılım bankasının istifadesine sunulmadığı için tahsil edilen bir fazlalık olmaktan çıkmaktadır. Diğer yandan ise enflasyona kadar olan fark alınarak satın alma gücündeki değer kaybı önlenmekte ve mağduriyet giderilmektedir.

Müşterinin gecikme göstererek borcunu vadesinde ödememesi halinde katılım bankasının caydırıcı bir müeyyide olarak gecikme cezası tahsil etmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü katılım bankası gecikme cezasından elde ettiği meblağı kâr olarak değerlendirmeyecek ve bundan faydalanmayacaktır. Bu durum müşteriden tahsil edilen gecikme cezasının asıl borca ilave edilen bir fazlalık olmadığını, müşterinin borcunu

geciktirmesine engel olmayı hedefleyen bir müeyyide olduğunu desteklemektedir.

Bu durum her iki tarafın lehine olduğu gibi toplumun da lehine olacak ve tam anlamıyla maslahata uygun olacaktır. Zira maslahat, bir şeyin maksada uygun özellikte olması, fesadın zıddı, iyi, uygun, elverişli, yararlı, iyi olana ulaştıran anlamlarına gelir. Doğru, düzgün ve kusursuz olma; iyilik, uygunluk, yarayışlılık gibi manalar içeren salah kelimesinden türetilmiş olan maslahat geniş anlamıyla faydanın sağlanması yanında zararın da giderilmesini içerir (Dönmez, 2016). Umulur ki, maslahata uygun bu işleyiş bereket de getirecektir.

Netice itibariyle, katılım bankaları, fon kullandırma sonucu oluşan borcunu ödeyemeyen müşteriler için sadece ve ancak yeniden yapılandırmaya ihtiyaç duydukları zaruri hallerde aşağıdaki yöntemle başvurabilirler:

Katılım bankası, fon kullandırma sonucu oluşan borcunu ödeyemeyen müşteriler için, katılım bankasına verdiği zararı tazmin amacıyla cezai şart olarak, ilgili katılım bankasının söz konusu geciken alacaklarını tahsil etmesi var sayıldığında onu o anda kullanabileceği normal müşterilere uyguladığı ortalama fon kullandırma oranı üzerinden yeniden yapılandırma yapabilir. Tahsil edilen bu cezai şartın enflasyon oranı kadarki kısmını katılım bankası kendisi alır, kalanı ise topluma dağıtmak üzere bereket ceza ve dayanışma sandığına aktarır. Ancak bu işlemin meşruiyeti açasından, söz konusu cezai şartı da içeren işlemin yapılabileceği fon kullandırma işleminin daha başında karşılıklı rızaya dayalı olarak sözleşmeye yazılmalıdır.

Böylece bir açıdan ticari gaye taşıyan katılım bankasının bizatihi yaptığı ana işte bir sekteye uğraması ve bunun süreklilik kazanması engellenmekte ve varoluş riski ile karşı karşıya kalması açılmaktadır. Bu suretle müşterinin, katılım bankasına olan borcunu ödemediği/ ödeyemediği durumlarda onu zarara uğratıp zora sokması engellenmektedir. Ayrıca katılım bankasının bundan istifade bunu bir kar mekanizmasına dönüştürmesi de önlenmektedir (zira gerekli inceleme, titizlik ve basireti göstermeyerek bu durumun oluşmasında kendi kusuru da vardır). İlave olarak alacağın enflasyon oranı üzerindeki tahsilat da topluma aktarılmaktadır.

Bu arada oluşan borcun enflasyon oranı ve diğer ilavelerle artırılması halinde borçlunun da bunu ödeyememe ihtimali olduğu gerçeğinden hareketle, gerçeekten zor durumda olan borçlulara “Eğer borçlu darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet verin. Eğer bilerseniz sadaka olarak bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır” (Bakara, 2/280) ilkesi uyarınca belli bir süre verilmesinin, gerektiğinde ikram edilmesinin de bereket getireceği unutulmamalıdır.

Uyulması gerekli şartlar

Bu yöntemin adil, tam ve bütünlüklü olarak hayat bulması, meşruiyetinin sağlam temellere dayanması için burada hem müşterinin hem katılım bankasının sorumlulukları açısından aşağıdaki uygulamanın yapılması gerekir:

1. Katılım bankası ile müşteri arasında fon kullandırma işleminin daha başında, fon kullandırma sonucu oluşan borçların belirlenen tarihlerde ödenmemesi durumunda ilgili tarihte aşağıdaki kriterlere uygun olarak taraflar arasında söz konusu cezai şartı da içeren muamelenin (yeniden yapılandırmanın) yapılabileceği “karşılıklı rızaya dayalı olarak sözleşmeye yazılmalı”dır. Ayrıca cezai şartta katılım bankasının muamele sonucundaki belirli bir tutarı veya borcun belirli bir oranını hayır işlerinde harcanmak üzere yüklediğine ve hayır işlerine harcanacak bu tutardan hiçbir şekilde istifade edemeyeceğine dair bir madde konulmalıdır.

2. Fon kullandırma sonucu oluşan borcunu ödeyemeyen müşteriler için, onların işini daha iyi ve düzgün yapmasını ve borcunu ödemesini teşvik açısından yeniden yapılandırmada ilgili katılım bankasının cari “ortalama fon kullandırma oranı” seçilmelidir. Zira müşteri borcunu ödeyememiş ve böylelikle hem katılım bankasının hem de katılım fonu hesap sahiplerinin zarara uğramasına neden olmuştur. Bu nedenle müşteri oluşan zararı tazmin etmeli, bunun bedelini karşılamalıdır (bir anlamda cezasını çekmelidir).

3. Bu meyanda katılım bankası, işini daha titiz ve sorumlu yapması amacıyla, söz konusu cari ortalama fon kullandırma oranının “enflasyon oranı kadar” olan kısmını alacak olarak tahsil edip hesaplarına dahil etmelidir. Eğer varsa gerçek işlem maliyetini müşteriden tahsil edebilir.

4. Katılım bankası, enflasyon oranı ile ortalama fon kullandırma oranı arasındaki farkı ise “ceza ve dayanışma sandığı”na aktarmalıdır. Zira müşterinin ödeyemediği borç artık normal borca dönüşmüş ve müşteriye vade tanınmış olmakla o andan itibaren bir tür karz-ı hasen halini almıştır. O yüzden katılım bankasının vadesinde ödenmeyen borca karşılık enflasyon oranının üzerinde bir bedel tahsil etmesi katılım bankacılığı ilke ve standartlarına uygun değildir. Enflasyon oranı ile sınırlı olan miktarın alınmasına ise paranın satın alma gücünü korumak amacıyla izin verilmiştir.

5. Söz konusu bu ceza ve dayanışma sandığı sırf bu amaçla kurulmalı, sadece toplumda ihtiyaç sahibi insanların ve yoksulların daha insanca yaşamaları için faaliyet gösteren “sosyal sorumluluk sahibi bir kuruluş” olmalıdır. Yönetimi de Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bünyesinde olmalıdır. Burada ceza ve dayanışma sandığının etkinliği ve verimliliği açısından kamu yardım

ve dayanışma kurumları (Kızılay vb.) ile adalet ve meşruiyet sınırları içerisinde iş birliği yapılabilir.

Sağlanan faydalar

Yeniden yapılandırılmada bu yöntemin kullanılması katılım bankalarının sağlıklı faaliyetler yapmalarına katkı yaparken aynı zamanda şu faydaları da sağlayacaktır: 1. Bu yöntem daha işin başında sözleşme ile bağlandığı için taraflara her türlü belirsizlikten (garardan) uzak, açık ve net bir muamele zemini oluşturmaktadır. 2. Bu yöntemle katılım bankasından fon kullanan müşterilerin borcunu zamanında ödemesi teşvik edilmekte ve ödemediği takdirde ise sonuçlarına katlanması sağlanmaktadır. 3. Buna ilave olarak katılım bankasının, fon kullandırma sonucu oluşan borcunu ödeyemeyen ve zorda olan müşterilerin durumundan istifade edip bunu bir fırsat olarak görmesi önlenmektedir. 4. Böylelikle hem müşterilerin hem de katılım bankasının yapmış oldukları işlerin sorumluluğunu üstlenerek daha iyi ve sağlıklı yönetim sergilemelerine imkan verilmektedir. 5. Diğer yandan ise, katılım fonu hesap sahiplerinin mağdur edilmesi büyük ölçüde önlenmekte, onların katılım bankacılığı sistemine olan inançları ve güvenleri tazelenmektedir. 6. Bu çerçevede ekosistemin bir parçası olan müşteriler, katılım bankaları, yönetici ve çalışanlar yanında toplumun da söz konusu ceza ve dayanışma sandığı üzerinden beslenmesi ve tahkim edilmesi ile birlikte bir bütün olarak ekosistem güç kazanmaktadır. 7. Aynı zamanda katılım bankalarının zora düşmüş müşterilerin halinden istifade etmek yerine kendi sorumluluklarını üstlenerek iyi niyet, ahlaki erdem göstermeleri onların toplumsal algılarının iyileştirilmesine katkı sağlamakta ve sisteme olan umudu tazelemektedir. 8. Bununla birlikte toplumsal yapıdaki öncelikli sorunların çözümüne katkı sağlanmakta, toplumsallaşmanın, dayanışmanın ve birlikte yaşamanın önü açılmaktadır. 9. Bu suretle katılım bankaları toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlayarak sistemin güvenini artırmaya, itibarını ve algısını iyileştirmeye destek olmaktadır.

Bir Örnek Model

Şimdi önerdiğimiz bereket ceza ve dayanışma sandığının nasıl çalıştığını bir örnek model üzerinden açıklamaya çalışalım:

Bir katılım bankasından fon kullanan bir müşteri vadesi geldiğinde 100.000 TL tutarındaki borcunu ödeyemesin ve bunu dokuz ay vade ile yeniden yapılandırmak istesin. Söz konusu katılım bankasının normal müşterilerine uyguladığı ortalama fon kullandırma kâr marjı %17,40 olsun. Şimdi hesaplamalara geçelim (buradaki ETL kur hesaplamaları, formüller, tablolar vb. bir önceki makale ile birlikte düşünölmelidir, Hazroğlu, 2021).

1) Yeniden Yapılandırma Bilgileri:

Sorunlu alacak tutarı: 100.000 TL

Yeniden yapılandırma tarihi: 4.11.2020

Yeni vade talebi (ortalama): 9 ay

Yeni taksit sayısı talebi: 3 taksit

Buna göre; 1.taksit: 6.07.2021, 2.taksit: 4.08.2021, 3.taksit: 2.09.2021 olsun.

Hesaplama seçeneklerini zenginleştirmek için ortalamaya uygun olarak taksit tarihlerini biraz farklılaştırdık. Özellikle en çok zorlanabilecek 2.09.2021 tarihine bir taksit koyduk.

Katılım bankası (KB) ortalama fon kullanma kâr marjı (yıllık): %17,40

3) Hesaplama Tekniği Uygulaması

a) Başlangıç Tarihindeki Değerler:

Yapılandırma sonrası yeni tutar TL: $100.000 \cdot (1 + 0,1740 \cdot 9/12) = 113.050$ TL

Yeni taksit tutarı TL: $113.050/3 = 37.683$ TL

6.07.2021 tarihli 37.683 TL; 4.08.2021 tarihli 37.683 TL; 2.09.2021 tarihli 37.683 TL

Burada dikkat edilecek husus, karz-ı hasen fonundan farklı olarak, yeniden yapılanma daha baştan KB'nin ortalama fon kullanma kâr marjı (ki burada %17,40'tır) üzerinden TL olarak yapılmakta, bilahare bu TL taksitler ilgili tarihte ETL'ye dönüştürülerek KB'nin ve sandığın hisseleri bulunmaktadır. Dolayısıyla bir karışıklığa ve hesaplama zorluğuna neden olmamak için müşterinin hesabı daha baştan sözleşerek bağlanmaktadır.

Önce yeniden yapılandırma tarihi olan 4.11.2020'deki ETL kurunu bulmak lazım ve bunun için de formül 2a'yi kullanmak gerekiyor.

Formül 2a:

$$\text{ETL kuru} = \text{CY1OA} \cdot (1 + (\text{CY1OA}/\text{CY4OA} - 1) \cdot \text{CG}/90) / 100$$

CY1OA(2020-10):487,38 ; CY4OA(2020-07):468,56 (Tablo 1)

ETL kuru = $487,38 \cdot (1 + (487,38/468,56 - 1) \cdot 4/90) / 100 = 4,8825$

1 ETL = 4,8825 TL

Yeni toplam tutar ETL: $100.000/4,8825 = 20.481$ ETL

Yeni taksit tutarı ETL: $20.481/3 = 6.827$ ETL

b) Vade Tarihlerindeki Değerler:

Birinci Taksit Tahsilatı (6.07.2021): 37.683 TL

Birinci taksitin vadesi 06.07.2021 olduğu için ETL kurunu hesaplamada formül 2a'yı kullanmak gerekiyor.

Formül 2a:

$$\text{ETL kuru} = \text{CY1OA} * (1 + (\text{CY1OA} / \text{CY4OA} - 1) * \text{CG} / 90) / 100$$

CY1OA(2021-06):540,75 ; CY4OA(2021-03):523,61 (Tablo 1)

ETL kuru = $540,75 * (1 + (540,75 / 523,61 - 1) * 6 / 90) / 100 = 5,4193$

1 ETL = 5,4193 TL

Cari taksit tutarı ETL: $6.827 * 5,4193 = 36.998$ TL

KB'nin hissesi: 36.998 TL

Sandığın hissesi: $37.683 - 36.998 = 685$ TL

İkinci Taksit Tahsilatı (4.08.2021): 37.683 TL

İkinci taksitin vadesi 04.08.2021 olduğu için ETL kurunu hesaplamada formül 2a'yı kullanmak gerekiyor.

Formül 2a:

$$\text{ETL kuru} = \text{CY1OA} * (1 + (\text{CY1OA} / \text{CY4OA} - 1) * \text{CG} / 90) / 100$$

CY1OA(2021-07):546,69 ; CY4OA(2021-04):529,11 (Tablo 1)

ETL kuru = $546,69 * (1 + (546,69 / 529,11 - 1) * 4 / 90) / 100 = 5,4750$

1 ETL = 5,4750 TL

Cari taksit tutarı ETL: $6.827 * 5,4750 = 37.378$ TL

KB'nin hissesi: 37.378 TL

Sandığın hissesi: $37.683 - 37.378 = 305$ TL

Üçüncü taksit tahsilatı (2.09.2021): 37.683 TL

Üçüncü taksitin vadesi 02.09.2021 olduğu için ETL kurunu hesaplamada formül 3'ü kullanmak gerekiyor.

Formül 3:

$$\text{ETL kuru} = \text{CY2OA} * (1 + (\text{CY2OA} / \text{OY5OA} - 1) * (30 + \text{CG}) / 90) / 100$$

CY2OA(2021-07):546,69 ; CY5OA(2021-04):529,11 (Tablo 1)

$$\text{ETL kuru} = 546,69 \cdot (1 + (546,69/529,11 - 1) \cdot (30+2)/90) / 100 = 5,5315$$

1 ETL kuru: 5,5315 TL

$$\text{Cari taksit tutarı ETL: } 6.827 \cdot 5,5315 = 37.764 \text{ TL}$$

Üçüncü taksit (37.683 TL), ETL karşılığının (37.764 TL'nin) altında kaldığı için KB bu taksitte alacağını dahi koruyamamış bir ölçüde 81 TL (37.683-37.764) zarar etmiş ve taksitin tamamını almak durumunda kalmıştır. Bu taksitten sandığa hisse kalmamıştır.

KB'nin hissesi: 37.683 TL

Sandığın hissesi: 0

c) Vade Sonunda Paylaşım Değerleri

$$\text{KB'nin toplam tahsilatı: } 36.998 + 37.378 + 37.683 = 112.059 \text{ TL}$$

$$\text{KB'nin toplam enflasyon farkı: } 112.059 - 100.000 = 12.059 \text{ TL}$$

$$\text{Sandığın toplam hissesi: } 685 + 305 + 0 = 990 \text{ TL}$$

(Yuvarlatma farkından dolayı toplamda 1 TL eksiklik olmuştur).

Sonuç

İnsanlığın ve dünyanın gidişatı karşısında “faizsizlik ilkesi” temelinde toplumun finansman ihtiyaçlarını hak ve adalete uygun ve meşru bir şekilde karşılamayı üstlenen katılım bankacılığı sadece iktisadi açıdan değil toplumsal açıdan da önemli bir ihtiyaçtır. Küresel kapitalizmin egemen olduğu dünyada genel ilkeler vazeden bütün dinler gibi İslam'ın da yasakladığı faiz illetini bertaraf etmek, insanlara ve toplumlara yeni bir ekonomik umut aşılacak için bu kurumlara sahip çıkıp onları hakikatin ışığında eleştirel akıl ve kuşatıcılık ile geliştirip toplumsallaştırmak gerekmektedir. Zira katılım bankalarının kendine has özellikleri ve insani finans muhtevası ile yollarına devam etmeleri önemli bir gerekliliktir.

Tam da bu noktada katılım bankalarında son dönemde yaşanan ve gittikçe yoğunlaşan katılım bankacılığı ilke ve standartları açısından hiç de uygun olmayan teverruk gibi işlemlerin terk edilip konvansiyonel faizli bankalara benzemenin aşılması gerekir. Bunun için bir öz eleştiri yapmak, yeni bir zihinle başka bir zemine taşınmak ve güçlü bir yenilenme yaşamının yollarını aramak önemli bir mükellefiyettir. Bu arayışın meşru ve etkili bir çözüm vadisine dönüşmesi için bu kurumların yeniden yapılandırılıp özlerine dönmeleri şarttır.

Katılım bankalarındaki bu öze dönüşün mevcut önemli sorunlara dokunup çözümler üreterek başlaması uygun bir adım olacaktır. Bu çerçevede katılım

felsefesi ışığında likidite yönetimi ve tahsili gecikmiş alacaklar için faizsizlik ilkesi açısından daha uygun ve meşru olduğu düşünölen bir çözüm olarak yeni bir finansal para birimi için enflasyona endekli TL (ETL), likidite yönetimi için Karz-1 Hasen Fonu ve yeniden yapılandırma için Bereket Ceza ve Dayanışma Sandığı modellerinin tartışılması ve geliştirilmesi hem kendileri hem de toplum açısından uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- AAOIFI FFS (Accounting and Auditing Organization for İslamic Financial Institutions). (2015). Faizsiz Finans Standartları. İstanbul. TKBB Yayınları.
- Abdurrahman, Taha (2020). Bilgi Ahlaktan Ayrıldığında. İstanbul. Pınar Yayınları.
- Apaydın, H. A. (2016). Karz. İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aristoteles. (2011). Politika. İstanbul. Remzi Kitabevi.
- Aydın, M. A. (2020). Osmanlı Hukuku. İstanbul. İsam Yayınları.
- Barkan, Ö. L. (2013). Kolonizatör Türk Dervişleri. Ankara. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Bayındır, S. (2012). Modern Faizsiz Finansman Araçlarından Teverruk ve Ges'in Fıkhi Tahlili, Fıkhi Açından Finans ve Altın İşlemleri (Tartışmalı İلمي Toplantı), 27-28 Nisan 2012. Konya, 160.
- Çakır, M. (2018). İslam Hukuku Açısından Teverruk İşlemleri (yayınlanmamış doktora tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı. Ankara.
- Cebeci, İ. (2016). Teverruk. İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ceylan, B. (2020). Vakıf Kurum Felsefesi ve Sosyal İşletme (yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. İstanbul.
- Çizakça, M. (2017). İslam Dünyasında Vakıflar. Konya. KTO Karatay Üniversitesi Yayıncılık.
- DİB (Diyanet İşleri Başkanlığı). (2005). Kur'an-ı Kerim Meali. Ankara. DİB Yayınları.
- DİYK (Din İşleri Yüksek Kurulu). (2018). Fetvalar. Ankara. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- DİYK (Din İşleri Yüksek Kurulu). (2017). Dijital kripto paraların kullanımının dini hükmü nedir? www.kurul.diyamet.gov.tr (Erişim tarihi: 21 Şubat 2021).

- Dönmez, İ. K. (2016). Maslahat. İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ersoy, A. Haziroğlu, T. (2019). İslam İktisadı ve Finansının Temel İlkeleri, Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı. İstanbul. TKBB Yayınları.
- Feyerabend, P. (1991). Bilim Kilisesi. İstanbul. Pınar Yayınları.
- Guenon, R. (1979). Modern Dünyanın Bunalımı. İstanbul. Yeryüzü Yayınları.
- Günay, H. M. (2012). Vakıf. İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Haziroğlu, T. (2016). Katılım Bankacılığı Fikrinin Doğuşu ve Kavramsal Önemi. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, Cilt 2 Sayı 1, Bahar 2016.
- Haziroğlu, T. (2017). Katılım Ekonomisi. İstanbul. İz Yayıncılık.
- Haziroğlu, T. (2021). İktisadi Dayanışma İçin Yeni Bir Sistem Olarak Enflasyona Endeksli TL ve Karz-ı Hasen Fonu. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD), 7 (2), 255-292. DOI: 10.54863/jief.93273
- Karakoç, S. (1987). İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü. İstanbul. Diriliş Yayınları.
- Karaman, H. (2021). Enflasyon Farkı www.hayrettinkaraman.net (Erişim tarihi: 21 Şubat 2021).
- Kazancı, F. (2019). Merkez Bankalarının Faizsiz Para Piyasası Yönetimlerine Yeni Bir Öneri: Tekaruz Yöntemi. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 5(2) 197-227.
- Önkal, A. (1998). Hicret. İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özsoy, İ. (1995). Faiz. İslam Ansiklopedisi. İstanbul. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özsoy, M. Ş. (2012). Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş. İstanbul. Kuveyt Türk.
- Rosa, H. (2022). Yabancılaşma ve Hızlanma. İstanbul. Albaraka Yayınları.
- Sancar, M. A. (2019). Türkiye’de Teverruk ve Yeniden Yapılandırma Teverruka Alternatif Bir Ürün Olarak Yeniden Yapılandırma Tekafül Fonu. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 5(2) 168-194.
- Tabakoğlu, A. (2013). İslam İktisadına Giriş. İstanbul. Dergah Yayınları.
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği). (2019). Katılım Bankaları 2019 Raporu. İstanbul.

- TKBB Danışma Kurulu. (2019). Enflasyona Endeksli Hesaplar, 22.08.2019 tarih 15 nolu karar. www.tkbbdanismakurulu.org.tr (Erişim tarihi 21 Şubat 2021).
- TKBB Danışma Kurulu. (2019b). Teverruk Standardı. www.tkbbdanismakurulu.org.tr (Erişim tarihi 21 Şubat 2021).
- TKBB Danışma Kurulu. (2021). Murabaha Standardı. İstanbul.
- Toynbee, A. (1980). Medeniyet Yargılanıyor. İstanbul. Yeryüzü Yayınları.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2021). Tüketici Fiyat Endeksi. www.tuik.gov.tr (Erişim tarihi 21 Şubat 2021).
- Yazır, E. H. (1960). Hak Dini Kur'an Dili 1-10. İstanbul. Nebioğlu Yayınları.
- Zaim, S. (1992). İnsan, İslam ve Ekonomi. İstanbul. Yeni Asya Yayınları

EXTENDED ABSTRACT

In this study, the issue of liquidity management and non-performing loans in participation banks and the model proposals developed for them will be criticized through the new mind, new economics and in a holistic framework, and from this point of view, the tawarruq transactions, which are widely used in our country and in the world today, will be discussed and these transactions will be analyzed in terms of the principles and standards of participation banking. In this context, the Qardh al Hasan Fund and the Bereket Punishment and Solidarity Fund model will be discussed as a new system for liquidity management and restructuring through the Inflation-Indexed Turkish Lira (ETL) proposal, which we have previously proposed in another article as a reference value in financial transactions and value protection, as a new system for liquidity management and restructuring.

Interest, which is a real and legal excess that has no equivalent in borrowing and shopping, has been regarded as haram (forbidden) in all religions. However, in qardh al hasan, the situation of the one in need is taken as a basis, and while he sees his job by "borrowing" from the opposite side, the lender becomes happy by showing a good example of human and economic solidarity. Because of this feature, this system can be a solution for liquidity management and collection of dull receivables, which is one of the most important problems experienced by participation banks. In this way, it will be possible to get rid of organized tawarruq, which seems to be a remedy and is actually implicit interest from the point of view of the "principle of non-interest".

Now we will try to present a new approach to the problem of liquidity management and restructuring of participation banks through the ETL currency, which we have developed within the framework of a systematics of thought and propose to be used in financial transactions, and which we treat almost like a foreign currency based on the consumer price index and calculate the daily exchange rate using a mathematical model:

1. The first form of solution, a participation bank with a surplus of funds, can first eliminate the funding needs of another participation bank by the “qardh al hasan method”. However, in this transaction, the index related to the inflation rate to be formed in the sense of protection of purchasing power should be taken as a basis. In addition to this, the actual transaction cost (operating expenses, etc.) can also be taken.
2. A participation bank with a surplus of funds can satisfy the need of another participation bank by “opening a profit and loss participation account method”. Thus, while one party meets the need for funds, the other party meets the need for fund management. However, it may be difficult to produce the same amount of projects due to the size of liquidity transactions.
3. A participation bank with a surplus of funds can meet the funding needs of another participation bank by “opening a profit and loss participation account based on proxy”.
4. Participation banks can register their qardh al hasan transactions among themselves and develop a “cumulative index method” that will prioritize needs within a system. Thus, it may be possible for the participation bank in need of funds to borrow to another participation bank with an “index proportional to the amount and maturity” and to provide funds to the opposite party with the same index when its own funds are in surplus.
5. Participation banks, among themselves, with interest-free funds based on assets and asset-based sukuk (lease certificate etc.) they can eliminate the need for liquidity through exchange, that is, the “securities method”. If they cannot do this among themselves to a sufficient extent, they can resort to the Central Bank and conventional banks. For this purpose, the treasury needs to issue more TL-denominated lease certificates.
6. A participation bank in need of funds can meet its needs by “using an inflation-indexed rate through the Central Bank or the profit and loss participation accounts method”. Here, a system can be established in which

the Central Bank can buy and issue funds through TL indexed to the inflation rate that will occur with all banks. However, since the mechanism is based on the real interest rate margin, they may not favor it.

7. The participation bank, which has the need for funds, can meet the need for a participation bank by “using an inflation-indexed rate or profit and loss participation accounts method through conventional banks”. However, considering that the conventional system works with a real interest yield above inflation and its target is maximization, it is very difficult for this to work.

8. If participation banks cannot find the opportunity to meet their funding needs within the country, they can meet them with a “method in accordance with the principle of non-interest through the Global (Mega) Central Bank”, which will be formed with the participation of the central banks of all Islamic countries.

In the meantime, the needs of participation banks that exceed their own size, higher consistent, syndication type may come to the agenda. In this case, participation banks can apply for tawarruq, which is required within the framework of their licenses “Necessities make prohibited things permissible, necessities are appreciated by their own amounts” (Mecelle, 21-22) in cases that affect existence itself, if there is no opportunity as a result of efforts to find any legitimate options, and only then. However, for this purpose, this tawarruq transaction must be within the framework of the classical tawarruq conditions, must not exceed the size of the impact, must meet the criteria of being temporary, provided that it complies with certain limits and conditions.

In order for this method to be implemented fairly, fully and integrally, and for its legitimacy to be based on sound foundations, the following application should be made here in terms of the responsibilities of both the customer and the participation bank:

1. At the very beginning of the fund utilization transaction between the participation bank and the customer, it should be "written into the contract based on mutual consent" that if the debts arising as a result of the fund utilization are not paid on the specified dates, a transaction (restructuring) including the penalty clause in question can be made between the parties in accordance with the following criteria on the relevant date. In addition, a

clause should be put in the penal clause stating that the participation bank has been charged a certain amount or a certain proportion of the debt as a result of the transaction to be spent on charitable works and that it cannot benefit from this amount to be spent on charitable works in any way.

2. The current "average fund utilization rate" of the relevant participation bank in restructuring for customers who cannot pay their debts arising from the use of funds, in order to encourage them to do their job better and properly and to pay their debts should be selected. Because the customer could not pay the debt and thus caused both the participation bank and the participation fund account holders to suffer losses. Therefore, the customer must compensate for the damage caused, cover the cost of it (in a sense, he must pay the penalty).

3. In this context, participation bank should collect the portion of the current average fund utilization rate "as much as the inflation rate" as receivable and include it in its accounts in order to make its business more meticulous and responsible. If any, it can collect the actual transaction cost from the customer.

4. The participation bank should transfer the difference between the inflation rate and the average fund utilization rate to the "penalty and solidarity fund". Because the debt that the customer cannot pay has now turned into a normal debt and has become a kind of qardh al hasan since that moment, with the maturity being recognized to the customer. Therefore, it is not in accordance with the principles and standards of participation banking for participation bank to charge a price above the inflation rate for a debt that is not paid on its due date. The purchase of an amount limited by the inflation rate was allowed in order to protect the purchasing power of money.

5. This punishment and solidarity fund in question should be established only for this purpose, it should be a "socially responsible organization" that operates only for people in need and the poor in society to live more humanely. Its management should also be within the framework of the Association of Participation Banks of Turkey (TKBB). Here, in terms of the effectiveness and efficiency of the criminal and solidarity fund, public assistance and solidarity institutions (Red Crescent, etc.) can be cooperated with within the limits of justice and legitimacy.

Benefits Provided: The use of this method in restructuring will contribute to the healthy activities of participation banks, while at the same time providing the following benefits: 1. Since this method is bound by a contract at the very beginning of the work, it constitutes a clear and clear treatment ground for the parties, away from all kinds of uncertainties (gharar). 2. Paying paid debts of customers using funds from participation bank is encouraged with this method and if they do not pay, it is ensured that they suffer the consequences. 3. In addition, it is prevented by the participation bank from taking advantage of the situation of customers who cannot pay the debt incurred as a result of fund disbursement and are in difficulty and seeing this as an opportunity. 4. In this way, it is possible for both customers and participation bank to exhibit better and healthier management by taking responsibility for the work they have done. 5. On the other hand, the victimization of participation fund account holders is largely prevented, and their faith and trust in the participation banking system are renewed. 6. Within this framework, the ecosystem as a whole is gaining strength with the feeding and arbitration of the society through the aforementioned punishment and solidarity fund, as well as customers, participation banks, managers and employees who are part of the ecosystem. 7. At the same time, participation banks' showing goodwill and moral virtue by taking on their own responsibilities instead of taking advantage of the situation of customers who have fallen into difficulties contributes to the improvement of their social perceptions and renews hope for the system. 8. In addition, contributions are made to the solution of priority problems in the social structure, and the way for socialization, solidarity and coexistence is opened. 9. In this way, participation banks contribute to the solution of social problems, helping to increase the confidence of the system, improve its reputation and perception.

It would be an appropriate step for this return to essence in participation banks to start by touching on existing important problems and creating solutions. In this context, in the light of the participation philosophy, it will be appropriate for both them and society to discuss and develop inflation-indexed TL (ETL) for a new financial currency, Qardh al Hasan Fund for liquidity management and collection of overdue receivables as a solution that is considered more appropriate and legitimate from the point of view of the interest-free principle, and Bereket Penalty and Solidarity Fund models for restructuring.

ARAŐTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarın her birinin mevcut araŐtırmaya katkı oranı aŐađıda belirtildiği gibidir.

Yazar'ın araŐtırmaya katkı oranı %100'dür.

ÇATIŐMA BEYANI

AraŐtırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kiŐisel yönden herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. AraŐtırmada çıkar çatıŐması bulunmamaktadır.

ARAŐTIRMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel AraŐtırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuŐtur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel AraŐtırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" baŐlıđı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirilmemiŐtir.